

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE

SZERKESZTI ÉS KIADJA

KISS JÓZSEF

XIX. KÖTET.

(1899. JANUÁR, FEBRUÁR, MÁRCZIUS, ÁPRILIS, MÁJUS, JUNIUS.)

BUDAPEST.

A HÉT KIADÓHIVATALA

VII., ALSÓ-ERDŐSOR 3. SZ.

50487

TARTALOMJEGYZÉK.

	Lap
Arczképek.	
Arnoldson Sigríd	317
Andrássy Tivadarné	335
Atzél Béla báró	422
Beck Miksa, Beck Nándor, Matuska Péter	153
Böllönyi Józsefné	106
Csajthay Ferencz	149
Báró Dániel Ernőné	58
Faure Felix	114
Gajári Stefike	138
Görgei Arthur	411
Kellner Antal	78
Kirchhoffer	251
Dr Korányi Frigyes	377
Lánczy Leó	269
Lázárné Kasztner Janka	117
Lechner Ödön	219
Lehár Ferencz	304
Lingel Károly	224
Lovik Károly és Somló Emma	201
Mark Twain	186
Molnár Viktor	117
Pailleron	289
Dr Pauer Imre	117
Perosi	74
Plósz Sándor	233
Preobrazsenskája, Petipa	398
Rothhauser Teréz	54
Severin	363
Szabados Béla	13
Széll Farkas	297
Széll Kálmán	135
Gróf Vay Péter	25
Wlассics Gyula	169
Gróf Zichy Géza	39

Krónikák.

Ballagi Aladár : Műkedvelő nyelvészek	97
Caliban : Szentgyörgyteri napló	66
— Legenda	81
— A bukott Bánffy	121
— Balneológia	268
— Mrs. Sloane	301
Clemens Sámuel : Mark Twain Buda- pesten	197
Dixi : Alkotmány	104
— Perspektívák	145
Dániel : Avenam nunquam	17
— Világelfordulás	55
— Bóra Katalin	87
— A kis-czelli méhe	119
— A jogász temetése	204
— Büchner	296
Globetrotter : Neki a világnak	261
Hispanus : Mária Krisztina	215

	Lap
Ignotus : Silberstein	36
— Böcklin	389
Incubus : A tizezer forint	287
— Rémes ballada a félelmetes szabóról	334
— Ének Rigó Jancsíról	396
— A Boulanger paripája	413
— Ballada az ottomán bankról	429
Jaákh : Szőnyeg	133
Kádár : A finom mosoly	325
— Az áldozat	369
Papp Dániel : Görgey	427
Piktor : Még egyszer a szecsesszióról	281
Pont : Dreyfus megszólalt	33
— A tengeri kígyó	410
Reporter : A szűrő Párisban	89
Rastignac : Balsac	353
Semper : Ex-lex	1
— A kis gömböc	50
— Szegény princz	106
— Szell és Bánffy	129
— A kis ember	193
— Metaforák	209
— A vaskapu	245
— Paktumos törvények	277
— A czivil, a katona és a pezsgő	385
Simplex : Le président est mort	115
— A szentbernárdi	312
— Borban az igazság	328
Tar Lőrinc : Domokos püspök	4
— Művészet a vidéken	69
— Templomok	177
— Jó királyok	293
— A méter jubilál	417
Trull : Az oszlop	309
I—s : Gyarmatra magyar!	161
Bánffy Dezső naplójából I.	166
» » » II.	184
» » » III.	229
» » » IV.	254
» » » V.	349
» » » VI.	376
» » » VII.	402
A fehér szegfű	394

Saison.

Anchio : Szeccesszió	21
Emma : Üzenetek	4
— Levél sok mindenről	84
— A halálról és az életről	136
— Nyári nóta	406
Glossator : A kultur-intendáns	428
Mariska : Bőjti predikációk	182
Sigma : Álarczosbál	122
— A kigyó-utca	358
Orlov : Vadászat és egyéb	201
M. G. : A miss és az abbé	152
Baró Donhofen Miklós urnak	248

Költemények.	Lap
Apor László: Tekints le rám	154
Becsei Sándor: Egyik elment	353
Erdős Renée: Mese	228
Gáspár Kornél: Egyhangu, szomorú napok	82
— Bércz ormán	270
— Hogy elhervassz	270
Hetes: A körtefa (Theodor Fontane)	37
— A csók	230
— Beatus ille	298
— Utközben	351
Inczédy László: Sátán	418
Jéky Aladár: De profundis	6
— Fenyves alján	105
Kampis János: Ifjúságom	88
Kisfaludy Atala: A régi versek halk akkordja	19
Lenkei Henrik: Az ércszobor	329
Lipcsey Ádám: Kelet népe	326
Makai Emil: Az én koszorúm	113
— Pletykák	211
— Dalaim	314
Martos Ferencz: Koszorút fonok	69
— Don Quijotte	262
Mezarthim: Valami tündér	34
— Blanche	133
Nagy Endre: Románcz	194
Pásztor Árpád: Petőfi	235
R. Sári: Ne félj	180
Sebestyén Károly: Béke	119
Sima Gyula: Nyil és dal. (Longfellow)	163
— Az estharang (Moore)	246
Szabados Ede: Lemondás	281
Szabó Endre: Tegyük fel	246
— Ballada (Lermontov)	310
Szalay Fruzina: Éjjel (Geibel)	3
— Vihar előtt	51
— Grisaille	130
— Betegen	294
Szávay Gyula: Tengeren	278
Szentessy Gyula: Szép szőke asszony	23
— Ninon	179
— Egy csók	370
— Éj	403
Telekes Béla: Dummer August (Vrhlicky)	147
— Pár pillanat	233
— Ég és föld	387
Veszelei Károly: Könnyek	98
*: Evgedül	233

Novellák, rajzok, szindarabok.

Abonyi Árpád: A fogadalom	130
Alapi Béla: A paksi galambok	279
Thomas B. Aldrick: A koponya	6
Raoul Auerheimer: A másík	249

	Lap
Bársony István: Légyott	23
Csehov Antal: A kosztosok	107
— A vadász	168
— Zinácska	252
Alphonse Daudet: Szép asszony férje ...	85
Frédéric Fébvre: Különös történet egy pontyról és egy tábornokról	235
Gró István: Látomás	351
Gyarmathy Zsigáné: A házasságtörő ...	3
— Egy kis játék	115
Knut Hamsun: Viktória 283, 298, 314, 331, 354, 378, 390, 408, 423.	
Heltai Jenő: Rataplan	19
— A halál kutyája	247
Heltai Jenő és Makai Emil: A királyné apródja	371
Herczeg Ferencz: A Gyurkovics-lányok	51
Incubus: Próbán	118
— Művészek öröme	164
Jaákh: Nabukodnozor	266
Jókai Mór: Bűn-e az embernek saját feleségét megcsókolni	34
Michaelis Korin: A kártyások	198
Henry Kistensaeckers: Az új ruha	20
Lovik Károly: Nász hónap	98
— Családi kör	263
— Középkori történet	403, 419.
Henry Lavedan: A fiatalok	37
Milkó Izidor: Jour fixe	162
Jeanne Marni: Az album	120
Catulle Mendés: Az eldobott paradicsom	185
Molnár Ferencz: György hadnagy és a 12 asszony	147
Murai Károly: Pönöge Gergő özvegye ...	194
Papp Dániel: A házigazdám	216
— A zsárkovácsi tölgyek	311
— Dobosok	329
Hugues Le Roux: Az árva	137
Serao Matild: A titok	154

	Lap
Szabó Endre: A könyvárus és a költő (Puskin)	102
— Nulin gróf (Puskin)	213
Szabóné Nogáll Janka: A bűn	295
Szomori Dezső: Jacqueline	82
T. L. Stepinka-Kupernik: Mindennapi kegyerünket	71
Tóth Béla: Magyar apróságok	150
— Kunigunda asszony	211
— Devé-Baghyrdan	327
Vértesi Arnold: Az urak polemizálnak ...	67
— A czukrárszék Etuskája	179
— A Polya Máté veszedelme	231
— Peg és Khu-csi	387

Vegyes tárczaczikkek.

Incubus: A jövő század legendái VIII.	203
Jaákh: Petőfi Zoltán	221
Ae.: Széll Kálmán öröke	153
I—s: Változatok a G. huron, a fájdalomról	234
Századvégi oraculum	66
Főzőkisasszonyok	89
Erzsébet nőiskola	117
Szerzők a lámpa előtt	237
Bessenyei és Bessenyei	297

Irodalom.

Junius: A millenniumi történet	14
— Puskin	362
Orlov: Levetzov Ulrike	172
Pont: Sarcey	337
Ygrec: Zivuska Pesten	226
G—s.: Hermann Ottóné	93
— Szüry Dénes	159
— Jegyzetek	173
— Versekről	338
K. T.: Makai Emil újabb költeményei ...	29
O. E. Endrődi Sándor összegyűjtött munkái	61

	Lap
O. E. Molnár Ferencz	141
— Páratlan szerdák	189
— Egy leány története	274
— Korhadt fakesztek	399
Új könyv a Bácskáról	321
A magyar anekdotakines	321

Színház. Művészet.

Aczél Endre: Levél Porzolt Kálmánhoz	339
Emma: Levél a hétről	59
Ignotus: Pinero és Herczeg	125
Incubus: Színházak ujéve	27
— Utazás egy operette körül	110
Molnár Géza: Kukuska	304
Pató Pál: Bűnös	77
Pont: Sic itur ad astra	319
Simplex: Beszámolók	431
Stenograf: Ifjúsági előadás	241
Timur: Egyiptom gyöngye	127
Yartin: A tárlat I.	256
— Tavaszi tárlat II.	270
D—b.: Robinsonok és még valami	243
G—s.: Helyet a nőknek	207
I—s.: Vigszínház	158
— Az arany kakas	290
M. G.: Klastrombontás	225
— Reviczky-dalok	274
— A muszka opera	382
Pp.: A házi béke	171
— Vigszínház	259
— Fehér nász	273
— Válság előtt	338
— Vigszínház	415
S—x.: Mészáros és egyéb dijak	91
* * : Róna lovasszobra	255
Ifjúsági előadások	44
A görög rabszolga	157
A barátságos és az ellenséges sajtóról ...	159

Ezenkívül minden számban INNEN-ONNAN, apró művészeti és irodalmi czikkek, felváltva: Zene, Képzőművészet, Közgazdaság, Divat, Heti-Posta stb.

A HÉT

SZERKESZTI ÉS KIADJA

X. évfolyam.

KISS JÓZSEF.

1. szám.

ALAPITTATOTT 1870

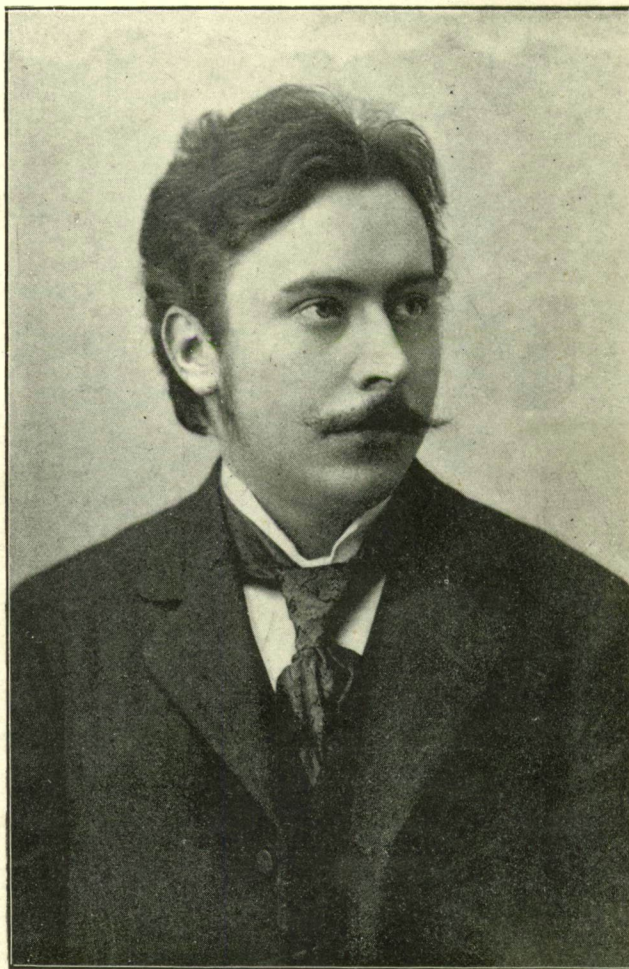
Angol, francia
uri divatszettek, fehérnemű-
és kalap-raktár

Várady Béla

BUDAPEST,
IV., KISHID-UTCZA 9. SZÁM.
Késsit férfiruhákat
mérték szerint.

Szerkesztőség és kiadóhivatal

VII., Alsó-Erdősor 3. sz.

SZABADOS BÉLA.

Goszleth fényképe után.

Drágaköves ékszerek,

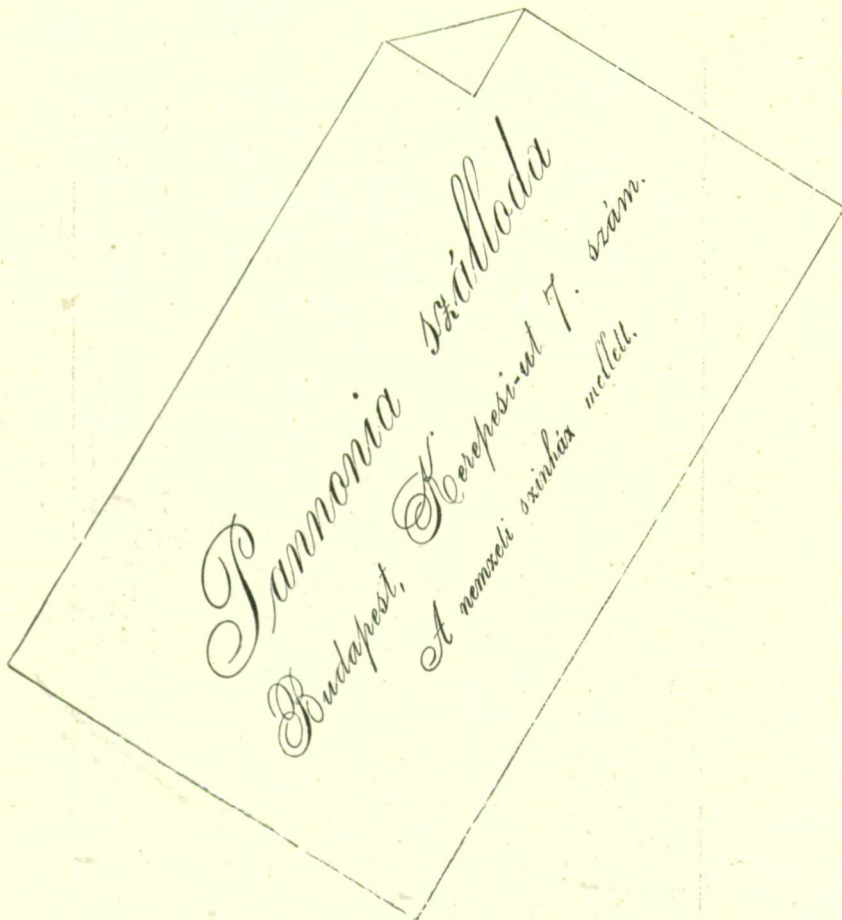

brilliant és gyémánt boutonok, legszebb karkötők, nyakékek, nyakkendőtűk, marquis solitair és alliance gyűrűk, szép brillantokkal ékítve, különlegességek, nemes opál ékszerekben, legfinomabb kidolgozású női övek, óraláncok, igazgyöngy, nemes opál, valódi gyémánt vagy smaragdokkal ékítve, legfinomabb arany úri láncok, órák, egyes összeállítások egész 15.000 forintig kaphatók

SCHÖNWALD IMRE ékszergyáros és órásnál,
PÉCSETT, Király (fő)-utca.

Ugyanott a világhírű glashütte-i órák főlerakata.

(Saját gyártmányu magyar diszézszerek.)

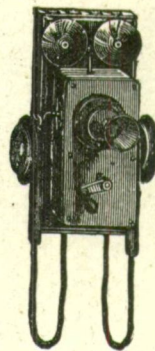

DECKERT és HOMOLKA

távíró-, távbeszélő-, villámhárító- és villamvilágítási-berendezők.

Gyár és iroda: **BUDAPESTEN** V., Izabella-u. 88. Raktár: V., Dorottya-u. 8.

a m. kir. államvasutak és a magyar állam szállítói,

a hangosan beszélő grafit mikrofon

feltalálói és szabadalom tulajdonosai. —

Készít: telefonberendezéseket központtal vagy körkapesolással, elváltja régi berendezéseknek s egyes készülékeknek alapos átalakítását, továbbá: villámhárítókat, házi sürgönyöket, tűz- és vízjelző-berendezéseket stb.

Villamvilágítást

a legszakyszerűbb kivitelben, jutányos áron végez.

Árjegyzékek, költségvetések és ajánlatok bérmentve és ingyen.

Elsőrangú hazai gyártmány.

E k e k. V e t ő g é p e k.

G ő z s e p l ő k.

Pontos ezim:

Első magyar

Gazdasági gépgyár

részvénytársulat

BUDAPEST.

Magyarország legnagyobb és egyedüli

gazdasági gépgyára,

mely a gazdálkodáshoz szükséges

összes

gazdasági gépeket gyártja.

Rendelések megtétele előtt kérjük minden szakbavágó kérdéssel bizalommal hozzánk fordulni.

Részletes árjegyzékkel és szakzerű felvilágosítással díjmentesen szolgálunk

Szecsavágók. Morzsolók.

ERDÉLYI

cs. és kir. udvari fényképész.

IV., Ujvilág-utca 2. sz.

a Kossuth Lajos-utca sarkán.

Fiók-műterem V., Erzsébet-tér 18. sz.

Fényképfelvételek izléses, művészies kivitelben.

KÜLÖN OSZTÁLY:

külső, házonkívüli fényképfelvételekre.

Magyar Borpince

palaczkborainak

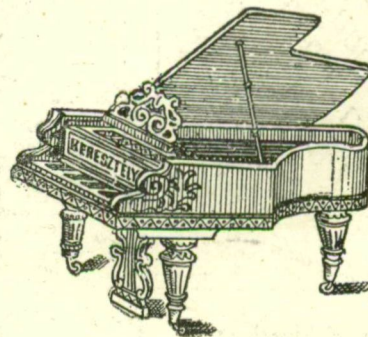
fő-árudája V. ker. Méréleg-utca 4. szám.
fő-árudája VII. kerület Erzsébet-körút 56. szám.

Van szerencsénk a n. é. közönség szives figyelmét *külön palaczkborainkra* felhívni; fehér és vörös asztali borok, ugyszinte az ország előkelő és jelentékeny termelőinek fajborai nagy választékban kaphatók. A dörgicsei kegyes tanítórend eredeti töltésű palaczkosított borainak, ugymint Lonszky Adolf tokaji aszu- és szamorodni borainak főlerakata.

— Boraink valóságos és tisztaságáért szavatolunk. —

RADÓ és TÁRSA

magyar borpince, Budapest, V., mérleg-u. 4.

**Zongorák és
piáninók**

saját készítmény, melyek zeneművészeink által a hangszerek gyöngyeinek nevezeték el, valamint minden jelesebb külföldi gyártmány, ez időben az egész országban legelső lidabban vásárolható és bérelhető Keresztély Sándor zongorakészítő mester minta zongoratermében.

Budapest, Váci-körút 21. sz. (Ipar-udvar.)

Ocska zongorák be is cserélhetnek.

MÉGBEJEL MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre frt 10.—

Félévre » 5.—

Negyedévre » 2.50

Egyes szám ára 20 kr.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VII. ker., Alsó-Erdősor 3. sz.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

Kéziratok nem adatnak vissza

— Budapest, január hó 1. —

Előfizetési felhívás

A HÉT

tizedik évfolyamára.

Belső dolgozótársak: *Ambrus Zoltán, Tóth Béla, Kóbor Tamás, Kosma Andor, Papp Dániel, Makai Emil, Ignotus, Heltai Jenő, Lovik Károly, Szöllőssy Zsigmond.*

December 1-én mult kilencz éve, hogy félénken zörgettünk a magyar közönség ajtaján. Nem éltünk hangzatos szavakkal, nem terheltük bizonytalan kis gályánkat beválthatatlan ígéretekkel, hanem hozzáláttunk a munkához és hála ama tehetségek kiapadhatatlan gazdagságának, akik lapunk köré sorakoztak és hála annak a művelt disztinguált közönségnek, mely e tehetségeket észrevette, e számmal tizedik évfolyamába lép A Hét. Ilyenkor jubilálni szokás, de mi elhalasztottuk az év végére, amikor A Hét teljes tíz évfolyama, husz vaskos kötetben a közönség előtt fekszik majd. Hisszük, reméljük, hogy a mi nagy, diszes, pártatlan közönségünk addig is, a jövőben is kitart mellettünk. Mi pedig minden tőlünk telhetőt meg fogunk tenni, hogy a közönség bizalmát ezentul is igazoljuk.

Budapesten, 1899. január elsején.

Kiss József,

A Hét szerkesztője és kiadója.

A HÉT előfizetési ára egész évre 10 frt.

Kedvezményes áron, vagyis egész évre 3 forintért megrendelhetik A Hét előfizetői nálunk az Athenaeum kiadásában havonként kétszer megjelenő gazdag-tartalmú

Francia Divatlap-ot.

Előfizetőinknek rendkívüli kedvezményül szállítjuk az általunk meghonosított és közkeveltségnek örvendő *platin-fényképeket* bármely beküldött fénykép után, tuczatját két forintjával, kabinet alakban tuczatját négy forintért, nagy 36 cm. széles, 42 cm. magas fali képet, passe-partouval, darabját 5 frtért.

Mutatványszámot kívánatra ingyen és bérmentve küld

A Hét kiadóhivatala,
Budapest VII., Alsó-Erdősor 3. szám.

Krónika.

Ex lex.

— december 30.

Derülten, kristályos hidegen bukkan-e föl majd a január elseji nap a hegyek mögül, avagy párán, ködön keresztül, vöröses bágyadtsággal virrad ránk? A világ hollói mind Magyarország fölött fognak-e károgni, megérezvén az enyészetet, mely egy országot ragad a semmiségbe?

Mit tudom én! A házmesterem már most is barátságosabban süvegel, mint eddig, a liftes mindig a helyén van és a szemetet mintaszerű rendben hordják el. Akármilyen lesz — az ujévi ajándékom adója ki van rám vetve és én le fogom róni. Nemcsak én, hanem valamennyi halandója e hazának, akinek köze van az alkotmányhoz és a maga lábán áll. És nyitva lesz a jégpálya és játszanak majd a színházakban, a katonabandák muzsikája vidám mozgalmat kelt a krajczáros ujságok camelot-jai között. Lesz farsang, lesz jótékonyosság, lesz adófizetés és exekuczió — én boldogtalan magyarom, miben is különbözik majd az az ex lex állapot az eddigi legalis állapottól?

Nagyon féltő, hogy ha ez a normális, mindennapos élet törvényen kívül soká tart, a kormány az egyes pattanásokra rendeletek képében angol tapaszt ragaszt, törvényen kívül, sőt törvénynek ellenére szépen simán és az ország előnyére elvégez mindent, amit a törvényes állapot alkotmányos masinája elvégezni nem tudott — akkor a dolga után látó fölületes ember csak azt kérdi majd: hát mire való is a törvényes állapot, az alkotmány, négyszáznegyvenöt képviselő, ugyanannyi főrend, harmincz gyorsíró, huszonöt gépiró kisasszony meg a töméntelen teremtszolgá! Minek kell várnom esztendőnkön át egy törvényre, mely pedig készen van, azon változatlanul fog majd életbelépni, de mivel hónapokon át szónokolnak más dolgokról, nem lehet törvénytényé?

Hát ez az ex-lex állapot legfőbb veszedelme. Az emberek a gyakorlatban ismerik meg, hogy nem is olyan rettenetes dolog parlament nélkül élni és azok a szegény muszkák nem is olyan szegények. Az ötvenes évek elnyomottsága, a hatvanas évek lelkes tüntető hangulata nem, támad a mai alkotmánytalan kormányzat nyomában, mert hiszen akkor *elvelték* tőlünk a jogainkat, most pedig magunk függesztettük őket föl. Akkor sem a rossz közgazgatás, mellesleg mondva, a Bach-korszaknál külömb, pontosabb, igazságosabb közigazgatása — a zsandárokat nem nézve — nem volt még Magyarországnak, — a

rossz igazságszolgáltatás, a rossz közgazdasági állapotok keserítették a nemzetet, hanem a jogérzete, a fönséges nemzeti önzés, mely nem tűri el, hogy valamit elvegyenek tőle, ami az övé és valaki parancsoljon neki, akit nem szabad akaratból vallott urának.

Ma azonban? Horánszky Nándornak csak akarnia kell és az elveszett alkotmány ismét megtaláltatott. Nem vette el tőlünk senki, olyan mintha letét jegy ellenében a kereskedelmi banknál deponálták volna nemzeti önrendelkezésünket. És megéltünk, a schein-nal a zsebünkben, legális formák nélkül legális tartalommal és bizony nagyon is egykedvűen várjuk: Horánszky Nándor mikor akar ismét megajándékozni bennünket alkotmányos kormányzattal.

Baj e szerint itt kinn az utcán és ott benn, a szatócsboltban nincs az ex-lex-állapot következtében. Saját-ságos jelenség, hogy mennél közelebb érünk a kritikus határidőhöz, maguk az alkotmány oszlopai, akik a haza sorsát intézik, annál egykedvűbbek, annál nyugodtabbak lettek. Még két nap: és beáll az alkotmányos veszedelem és helyreáll a parlamenti béke. Maguk a képviselő urak is, akiknek rémületes szörnyetegnek tetszett az ex-lex, míg messze volt, most föl sem veszik a közelségben, mintha nagyon ártalmatlan jószágnak ismerték volna meg. Az ex-lex nem harap, nem öl, nem vág, az ex-lex egy levegőből szabott kabát, melyet senki sem ölt magára.

Czinikus beszéd ez? Isten ucsce, nem. Szerencse, hogy így van. Ha nem így volna, nem nézhetnénk most szemébe ennek az érdekes állapotnak. Ha nem így volna, akik ezt az állapotot előidézték, baloldalon csak úgy, mint a jobboldalon, most az ujévi jókívánságok után nem folytathatnák kisdud játékaikat ott, ahol ma abba hagyták. Akkor nagyon furcsa színben tűnnék föl Apponyi, aki romba dönti az országot azért, hogy ő az 1898. I. t.-cz. szerint külön vámpolitikai egységet kíván meg a japáni szerződés kötéskor és a többi mind, aki nem átallja elpusztítani az országot, csak hogy Bánffy vele pusztuljon. Egy mentségük van ezeknek az uraknak: hogy maguk is olyan cinikusan fogják föl a helyzetet, mint ez a cikk, hogy nem hittek maguk sem a rémekben, miket földézték, hanem biztosra vették, hogy a magyar államélet tetejéről az ex-lex egyetlen cseréptéglát sem fog lehordani.

Csakis e cinizmus mellett értem, hogy az országot fenyegető bajról nyomban megfélemedtek, mihelyst az első párbajsegédek megjelentek a színen és a karzat a tanácskozó teremben hiába leste az óriások harczát, míg künn a folyosóra kitóduló urak izgatottan tárgyalták a Gajári-Szemere párbaj részleteit. Nagy frivolság ez, ha az ex-lex-ben valóban azt az országpusztító sárkányt látják, akinek nézik. De hát ők is jól tudják, hogy az ország megél néhány napig nélkülök is, sőt ellenükre is, azért lehet érdeklődni a párbajok iránt és lehet ragaszkodni a végsőig a vámpolitikai külön egységhez.

Össze-vissza a törvényen kívüli állapot csak egy fölösleges bizonyítéka a régismert factumnak, hogy más az ország és más a törvényhozása. Régen nyilvánvalóvá lett, hogy a politikusok a maguk souverain privátügyeiket rendezgetik. Hiszen azokért marakodnak és azokért barát-

koznak. Az ország arra való, hogy őket megválassza: ez az alkotmány fundamentuma. Azon túl az ország mehet zabot hegyezni, a képviselő urak mennek politizálni. Ha az ország tapsol: boldogan hivatkoznak a közvéleményre. Ha piszeg, akkor semmi köze a magasabb politikához. Önérzetes képviselő nem fogad el utasításokat, legkevésbé a lemondásra. Ez a törvényhozás souverainitása. Az ország meg szabad, mert kerületenként minden öt esztendőben külön adhat magának urat, akinek dolgába semmi beleszólása nincsen.

Micsoda isteni komédia volna, ha csakugyan baj lenne az ex-lex-állapotból. Amikor a törvényhozás kaszinójellege annyira nyilvánvalóvá válnék, hogy egyes tagjai kölcsönös féltékenysége és gyűlölsége keresztülgázol a legszentebb érdekeken. De hála istennek, nincs veszedelem. Horánszky Nándor ne röstelje tovább is leleplezni a mulat, majd jön idő, mikor a mostani jelent is leleplezi valaki. Amikor kisül majd, hogy a megbizhatatlan, szőszegő és hazug Bánffy csak azért megbizhatatlan, szőszegő és hazug, mivel bizonyos urak mást értettek a szavából és más következtetéseket fűztek hozzájuk, mint valóban bekövetkeztek. De mire való is a burkolt beszéd? A miniszterelnöki palota vörös szalonja sem diszkrét, mint a Horánszky Nándor zerge-utcai lakása. A vörös szalon is látta szerény falai között a nagy ellenzékit, mint ez látta szerény hajlékában a szőszegő Bánffyt. Egy lipótvárosi nagykereskedő-czég irodája is részesült sűrűn a vörös szalon szerencséjében. Ebben Horánszky ur összebúva a szőszegő Bánffyval, megszövegezte azt a híres provizóriumos beszédét, melynek egyik-másik passzusa arra vall, hogy Horánszky többet hitt Bánffynak, mint Bánffy neki. És ott, abban a vörös szalonban fogamzott meg az idea, hogy jó volna ellátogatni a lipótvárosi nagykereskedő-czég irodájába, mert Magyarország jövődöbeli kereskedelmi miniszterének illik bepillantani a kettős könyvtel kifürkészhetetlen titkaiba.

Minek ezt eltitkolni? Az ország úgy sem szólhat bele az urak dolgába s amugy is tudja, hogy az egész politikai dráma a személyes aspirációk harca. A kereskedelmi minisztert ma sem hívják még Horánszky-nak, de ha annak hívnák, Bánffyt nem ő tartaná megbizhatatlannak, az is lehet, hogy az ország sem kóstit volna bele az ex-lex tilalmas gyümölcsébe. Ezekről az intim dolgokról nem illik szólni a fórumon, ezeket védi a magánbeszélgetések szentsége, mint a színészt sem illik leszólni azért, ha a nagy jelenet előtt a kuliszák mögött elkáromkodja magát.

Boldog ujévet kívánok. Valamint a nap közömbösen tulteszi magát a nagyságos törvényhozás államjogi fel-fogásán, azonképen minden, ami él, tovább követi azokat a törvényeket, amiket magában hord. Az utolsó órában kaphattak még egy óriási zene-bonát, a gyorsíró jegyzeteket akár le is nyelheték: mindegy. Azokat a törvényeket, mikre az életnek szüksége van, nem Bánffytól és nem a parlamenttől kapja, azokat a törvényeket maga teremti meg magának. Jaj volna Magyarországnak, ha csak az után élhetné, amit a Sándor-utczából kap.

Semper.

Éjjel.

— Geibel. —

*Ah, itt az éji óra végre!
Hangos zajával a nap tova szállt.
Belengi hűvös, enyhe béke
Az édes, néma éjhomályt.*

*Mezőre, völgyre álom árad
Csupán az erdő ébred fel amott.
S elzengi most az éjszakának
Amiről nappal hallgatott.*

*S halkan, miként az erdő ébred,
Ugy ébred, halkan, álmodó szívem.
S mit elhallgatott egykor néked,
Most felzeng, felsír mélyiben.*

Szalay Fruzina.

A házasságtörő.

Irta: GYARMATHY ZSIGÁNÉ.

— Tán bizony botránkoztatom is instálom? De hajt a kényszerűség; erősen nagy bajom érkezett; tanácskérőbe jöttem.

Eközben kezet csókol és úgy fordítja a virágoskendőbe göngyöltetett valamit, hogy észre vegyék, mert hát nem jött üres kézzel? A valami is szét akart nézni és előudugta hamvas bóbítás fejét és két fekete gyöngyszeme megcsillant.

— Egy kis ajándékkal busitom instálom. (És ez a busítás kifejezés, melylyel a kalotaszegi nép kedélyesen jelzi az ajándékadást, sokkal inkább megfelel a valóságnak, mint hinné.)

Akit jelenleg »busitanak« az tudja, hogy halálos sértést követne el a jérczike visszautasításával, de tudja azt is, mily kötelezettséggel jár az elfogadása: »Ajándék elvétel, szabadság letétel«. Apósától sokszor hallotta ezt a közmondást s tapasztalta is épen saját magán az igazát, mikor még nem tudta az ilyesmiben való eljárást. Most már tudja: a gyakorlat mesterré tette.

— Na vedd csak és ne huzalkodj: vásár van, jó lesz mézes pogácsára a gyermekeidnek... Erzsók! ha el nem veszed, akkor én sem fogadom el a jérczikét. Végre elveszi, s ha épen akar, menten vehet vele két jérczét is. Mig a virágos kendő csücskébe teszi a pénzt és bogot köt rá, váltig állítja, hogy pedig nem azért hozá. Aztán szétnéz, Erzsók is, a jérczike is.

— Istenem be szép ház, itt éhen-szomjan élélhetne az ember, épen mint a mennyországba... Boldogok is az urak ugy-e instálom alássan?

— Az ura válogatja Erzsók.

A jérczikét csak az érdekli, amit az álló tükörben lát: az pedig egy szép bóbítás jérczefő; vágyat érez a társaságára; de nem bocsátják.

— Mondd csak Erzsók, mi járatban vagy?

— Bizony rosszba, nagyon rosszba! Akkora csufság esett rajtam, amit ki sem lehet mondani; pedig higgye el instálom, olyan ártatlan vagyok benne, mint a ma született gyermek...

Torkát köszörüli, fejkendőjét igazgatja és nem palástolt érdeklődéssel néz a tükörbe.

Pedig amit ott lát, az nem valami gyönyörködtető. Szép a tájviselet, de hervadt a viselője. Olyan az arcszíne, mint piros csizmájának a talpa. A redők is igyekeznek elérni számban azt a teménytelen ránczot, mi a sárgahajtokás muszulyon, a hófehér alsószoknyán és a visítő kötőn olyan mutatós. Emellett szemhéjai duzzadtak a sirástól, fogai megritkultak, megnyultak és a magában álló első foga minden szóra megmozdul, mintha nyomban kihullna s éppen nem kellemes hatása arra, akivel beszél. Szóval, Erzsók egy kissé disztelen menyecske — nem is menyecske már, hanem egy elvirágzott időtöltött asszony. Pedig nagyon fiatal korában szép volt és most is csak ahhoz tartja magát és a tükörről le nem veszi tekintetét.

Megsimogatja ránczos kötényét, ránczos arcját, torkát köszörüli, mélyet sóhajt s azon be nem váltott ígéretet teszi, hogy nem akar hosszasan botránkoztatni és ízébe elmondja a sorát:

— Pénteken reggel elmenék, hogy kinyűjjem a kis kenderemet, de instálom, az ember sohasem tudhatja, mire lép ki a háza küszöbén; jól mondják az öregek, hogy legnagyobb hágcso a ház küszöbe...

— És ki nyűtted a kenderedet, Erzsók?

— Ki instálom, de nagyon megmucskolta a jég, derékon tört minden szál, pozdorjába megy a javarésze. A haragvó uristen ismét ellátogatott a határra: tavaly a sok esőtől nem termett semmi, az idei termést elverte a jég...

— Szóval, Erzsók, a kenderenyővőbe voltál és ott történt valami bajod?

— Dehogyan ott, instálom, a világért sem! Békességbe végeztem, de azért mintha féltem volna valamitől... rossz álmot láttam, az nyugtalanított... Mer' instálom a tavasszal is megálmodtam, hogy valami eset lesz a háznál, s ugy is lett, az anyósom meghalt: isten nyugtassa nem mondhatok ükeméről semmi rosszat... igaz az anyós nem édesanya soha...

Aztán elmélkedett az anyósokról, mely elmélkedését félbeszakították:

— Haza jöve esett bajod, Erzsók?

— Ott instálom; hazajövébe az uton. Amint elvégeztem a nyűvést, egy csomóba hordtam a kis kenderemet, már a csorda is hazafelé tartott, hát siettem én is. Gondoltam, szedek egy kis burjánt a disznónak, szedtem is, belekötöttem az abroszba, a fejemre tettem és megindultam. Eppen a Kovácsék réjtje irányában haladtam, mikor csak hallok nagy kiabálást a hátam megett:

— Erzsók, Erzsók! Állj meg már no, egy szóra.

Megálltam, bár csak ne tevém vala! De az ember sohasem tudhassa, mikor jobb menni mint megállni! Inkább hittem a halálot, mint hogy Pál Jancsiné szólítson. Pedig ű kiabált utánam. Uram isten, mi baja lehet velem, hiszen haragosom: félti tőlem az urát és mindenfelé mocskol. Nem felejtheti, hogy lánykoromba utánam járt s csak akkor fordult hozzá, mikor én férjhez mentem. Amíg ezeket forgattam az eszembe, hozzám érkezett, hát mint egy dühös kutya csak rám ugrott! Elkezdett ütni, cibálni; lenyomott az árokba, bepiskolt sárral, szóval éppen, hogy meg nem ölt; bizony el is követi, ha egy deszkás szekér arra nem hajt, erre elfutott és harmadnapra rá — vasárnap a templomba menők előtt is minden mocskot rám rakott.

Ismételte a mocskos szavakat, azután sürgette a jó tanácsot, amit meg is kapott, meg is köszönt, csak még egy sor írást kívánt. Valami uton-módon kibujtak az írás alól, ami éppen nem könnyű dolog s amit egy hét mulva még sem lehetett megcselekedni.

Ismét heti vásár napja, Erzsók asszony ismét mutatós szép öltözkébebe volt és fejkötőjét igazgatva lépett az udvarházba. A virágos kendőben ismét mozgott valami

és két fekete gyöngyszem tekintett szét, aztán gyors heves mozdulattal egy fényes tollazatu nyak nyult előre. Bezzeg nem a jérczike szelid félénkségével, hanem követelő bátorsággal.

— Elhozám a jérczike párját, egy kotlóaljbeliek, s ha az ősz tartós lesz, még tojásra kerül a dolog... na, nyughass már te!... De nem nyughatott a márcziusi kis kakas. Amint meglátta magát, elfutotta a méreg: gyenge, rózsaszín taraja lángvörösre gyúlt és minden áron viadalra akart kelni a másikkal. Erzsók asszony alig tudja tőle elbeszélni a baját; hej! pedig szörnyű nagy a baja mert:

— Instálom alássan, se éjjelem se nappalom, az az asszony — már mint Pál Jancsiné — azzal mossa a száját, hogy már megcsinálta az egész dolgát: ügyvédet fogadott, aki meg tudja fordítani a törvényt; a tanukkal majd elvégzi ő maga, nem néz négy vagy öt véka buzára, mert meg akarja mutatni, hogy szégyenbe hagy; hiában hurczoltam törvényre, ott is csak az leli igazát, aki győzi móddal.

Na, ha az a világ csufja esik rajtam, hogy nem ítélik büntetésre, akkor én elpusztítom magamat. Nem is tehetek egyebet, mert az uram is főbe ütne. Azt mondaná, hogy igaz, amit rám kent Pál Jancsiné, különben a törvény lemosta volna rólam és a rágalmazómat megbírságná. Ha nem segitenek rajtam, van egy kut a világon, vagy egy darab kötél... Ügyvéde van annak az asszonynak; áldja meg az isten a jó lelköket, utasítsanak engem is egy ügyvédhez, aki igazságra fordítsa a törvényt, mert olyan ártatlan vagyok, mint a ma született gyermek.

Megtörtént.

Akkor azt mondta, hogy egy sor írás nélkül nem mehet. Most már nem lehetett kibujni, hiába minden szabadkozás, Erzsók zokogva sürgeti, s így nem lehet megtagadni egy levelet.

A városi ember azt nem is sejti, mi a népnek az »írás«, az minden jónak és reménységnek a forrása. Az felvidámitja és boldog büszkeséggel tölti el. De csak az a levél, amit kért. Amit kap, az már elérnivaló; még ha pecsét alatt kapja, nem annyira ijesztő, azt írhatja a katonára is; de azok a pecsét nélkül való, többnyire hosszukás »írás«-ok borzasztók! Mindég rosszat hoznak s néha elviszik az egész telket is.

*

Törvényt ülték. Erzsók legdiszesebb ünneplőjében volt és nagyon remegett az urak előtt. Pedig az ügyvédje, akit ma felkeresett a jérczike összes atyafiságával, nagyon biztatta, hogy Pál Jancsiné kikapja a maga büntetését:

— Oh, hogy az én jó istenem áldja meg ezért a szóért! Iszen, ha csak egy forintra, vagy egy órai rabságra büntetnék, az is elég lenne előttem, mert abból láthatná az egész falu, meg az uram is, hogy amivel rágalmaztak, csak hazugság volt.

A fiatal ügyvéd — aki bizonyosan látott már szebb menyecskét is ennél a védenczénél — halkan szólt a bírókhoz:

— Nézzék csak meg kérem ezt a teremtetést, lehet itt szó házasságtörésről?

Erzsókot mintha megütötték volna, úgy eltántorodott. A bírák nevettek:

— Nem lehet, nem lehet!

Az egyik határozottan mondta:

— Ki van zárva! Aztán nevetett az is.

Erzsókkal forgott a terem, szédülés környékezte és nem tudott semmit gondolni. Aztán egyszerre csak vad düh szállta meg; mit, hát ezek az urak azt hiszik, hogy

ő a falu ucsuja, aki még a disznónak sem kell! Szeme szikrákat szór, ajka hang nélkül mozog; de egyszer csak előtör a hang is recsegve élesen:

— Hát tudják meg mind közönségesen, hogy igaz amit rám kiáltottak: az voltam, házasságtörő voltam!... Na, hát most kaczagjanak az urak!

SAISON.

Ü z e n e t e k.

— decz. 31.

Kedves Kiss, boldog új évet kívánok maguknak, kedveseim, akikkel lassankint, annyi csetepaté után, úgy összeszoktam, hogy beleesem a manirjukba, s épp olyan fád vagyok, mint maguk. Az uram már nem is mondja másképp, mint hogy: jó reggelt, doktor ur, s karácsonra többek közt, maguknak elárulhatom, gyönyörű három pár selyemharisnyával is meglepett, mind csupa kézzel. Azt is mondja, hogy jobb volna, ha írás helyett uborkát savanyítanék — a szegény tudniillik azt hiszi, hogy az uborkát télen savanyítják. Pedig csak egy asszony van, akinél télen is kapni igazi, tökéletes és magyar ízű kovászos uborkát, s ez nem lakik sem Windsor-Castleban, sem a Téli Palotában, nem hiják Lilinokalaninak s nem királynő Madagaszkárban — ellenkezőleg, Kalocsán lakik s a neve Jagiczáné. Ha az uram ötvet vette volna el, mindketten jól jártak volna.

Ezt már nem is annyira maguknak írom, mint inkább egy ravasz kis macskakisasszonynak, aki abban mesterkedik, hogy kiszámított hízékedéssel édeskedje le rólam az incognitomat. *Ein wissendes Mädchen* — így írja alá a levelét, s azt akarja, hogy ezt én őneki elhiggyem. Ő, kis lyányom, ha maga tudná, hogy abból a sok mindemből, amit tud, mennyi mindent nem tud! Azt sem hihetem — tudja: szerény vagyok — hogy én vagyok a maga ideálja. Én ugyan ismerem azt az érzést, mely a nagyon fiatal lyányokat a szép fiatal asszonyokhoz fűzi — oh, szinte szerelemnek merném nevezni azt a rajongást, melylyel egy ilyen serdülő kis jószág egy-egy diadalmas szépségen csügg, akinek ellesi minden mozdulatát, minden szavajárását, s boldog, ha a bácsi elutazott s őt ott marasztják éjszakára, mert a szép néni fél magában, s ő segít neki az esti toalettejénél s odabuvik hozzá, mint a galambfiók az anyjához. De, kedves kisasszony: biztos maga benne, hogy én szép vagyok, s nem csak a férfiak tartanak annak az ő vak elfogultságukban? S ideálja magának egy asszony, aki annyira megfeledkezik a neméről, hogy nyilvánosan levelez idegen költőkkel? Lássá, én ismertem egy pár írónőt — nagyon kedves asszonyok voltak, de többnyire nagyobb gondot fordítottak az írásbeli dolgozataik külalakjára, mint a saját magukéra. Tudja, a szép hölgyeknek rendszerint más dolguk van, mint hogy a muzsáknak áldozzanak, s ha leveleznek is költőkkel, nem keresik éppen a nyilvánosságot. Ezért mondom: kisasszony, gondolja meg, mielőtt olyan akarna lenni, mint én vagyok!

De *Spas à part*, mint ahogy Pesten mondják, a maga levele nagyon meghatott, édes kisasszony, az ön-

állóság s a lelki szabadság után való szomju epedésével. Látta, a vonzalmunk kölcsönös, nekem meg maga az ideálom. Ideálom az a fiatal lány, aki kezdi érezni a mi nemünk megalázó rabszolgaságát, s jogot követel minékünk az élet javaiból. Hát nem szégyen, hogy csudaszámba megy az olyan asszony, nem aki gondolkozni tud, hanem aki gondolkozni mer? Ó, kis wissendes Mädchen, maguk új korszakot nyitnak meg, s én, agg Simeon, akinek már gimnázista fiam van, mire a kis lányom is gimnázista lesz, boldogan halhatok meg, mert láttam a megváltót. Ez a megváltó pedig maguk, kedves kisasszony, maguk, akik, mint írja, megszöknek előlünk bársonyruhas tantik elől. (NB. soha sem volt bársonyruhám, abban csak rajztanárok járnak.) Van egy cousinem, egy kreol gazember, akit maguk majd szétszednek jégen és szárazon. Ez a mauvais sujet meséli a multkor, hogy: »Halod Emma, ha ismernéd a mai lányokat, borzasztó kényelmetlenek kezdenek lenni. Először is jobban tudnak latinul, mint én, aztán meg kinevetnek, ha számárságokat mondok. Nem is érdemes udvarolni, annyira össze kell magunkat szednünk! Kezdenek komplet érzéki észlények lenni, mint ahogy szegény boldogult Schnierer professzor az embereket definiálta. Eddig egyet sem mertek elárulni ezekből a vonásokból.«

Ez az, édes kisasszony, s ebben különböznek majd maguk mitőlünk, szegény elnyomott rabszolgáktól. Valahányszor egy ilyen magamfajta asszonyt látok, az intelligensebbek közül valót, kedvem volna elszavalni, amit a taliánok kihagytak az *Amleto*-ból: »mily nemes elme omla össze itten!« Edisonnak olvastam egy mondasát, mikor arról volt szó, mit csináljunk, ha elfogy a szén s nem lesz tüzelőszerünk? A nagy ember mosolygott; szén — hát más erő nincs a világon, mint szén? Nézzék, a nap süt a tengerre, a mezőkre, a Szaharára: micsoda irtózat, állandó erőmenyeség! A tenger hullámzik, az eső esik, a hó megolvad és a szél fú — micsoda masszája ez a roppant erőnek! És számlálatlan millió esztendőök óta az emberiség e roppant erőket használatlan heverteti parlagon! Agyon kellene verni az emberiséget ezért a szörnyű erőpcsékolásért!

Hát még, amire Edison nem gondolt, az erőnek az a végtelensége, mely a női lelkekben veszett el nemzedékeken át kihasználatlanul! A kisasszony bizonyára ismeri a Kovalevszka Szónya nevét, s tudja e fiatal nő mily nevet szerzett magának a matematikában. Gondolja meg, hogy hány ilyen Kovalevszka születik még és cseperedik föl itt körülöttünk; hogy azok közt az édes babyk közt, akiket nem győzünk becézgetni, fölcspikézni s az okosságukat csudálni, hány észrevehetően éles és ritka elme csillan föl; hogy ez az elme fejlődhetik is egy kis ideig, de aztán ráhúzzák a nőiesség kínai cipőjét, s nemsokára ugyanaz az erőmassza, mely tovább vihette volna a matematikát vagy lefőzhette volna Newtont, abban merül ki és sűrűsödik össze, hogy kistrófoljon az urából egy téli bundára valót! Higgye meg kedvesem, agyon kéne verni a férfiakat, s már rég agyon is vertük volna őket, ha véletlenül oly unalmas nem volna nélkülük az élet. De amit ők »férfias elméről« vagy »férfiúnak is becsületére

váló intelligenciá»-ról mondanak, az a legimpertinensebb arrogancia. Ugy tesznek, mint az arisztokraták, akik a világ minden javait magukhoz kaparitották s rendkívül csodálkoznak, ha akad másfajta ember, aki nem jár négykézláb s nem eszik füvet.

Igy nem tudja elhinni egy tisztelt férfi ur, akit azzal büntettek meg, hogy azért is kiírom a neve kezdőbetűit: *B. Á.*, nem tudja elhinni, hogy én asszony vagyok, s ki szemeli maguk közül a legunalmasabbat (ennek a nevét nem írom ki, nem csinállok neki reklámot), hogy az írja az én leveleimet. Már megbocsásson, kedves *B. Á.*, az én leveleimet én írom, senki más, s tán szabad azt hinni, hogy egy férfi nem is tudna egy asszony nevében ilyen ortografikusan írni. Mert a férfiak azt hiszik, hogy nekik fűt és fát kell összehordaniok, ha asszonyt beszélgetnek, és menthetetlenül belebonyolódnak azokba a számárságokba, amiket tizezer esztendőn át ránk stilizáltak. Na, általában, a férfiak . . . kellemetlen népség!

No, maga nem, kedves Kiss, mert maga sohasem ír *A Hét*-be — bár a többi munkatársáról is ezt mondhatnám! Hiába áskálódnak ellenem: engemet szeret a közönség, magukat nem, mert én magukkal gorombáskodom és nem a közönséggel. Külömben is: ne bántsuk a férfiakat, ugyis eleget bántják ők egymást. Minden reggel szivgörcscsel olvasom az újságot, annyi benne a párbaj. Reméllem, mire az én fiam megnő, a lovagiasságnak éppúgy vége lesz, mint sok más ostobaságnak. Ez ugyan ellenkezik mindazzal, amit a mi női középkori torna-érzéseinkről a regényekbe irtak, de magának megsugathom, hogy à la Heine végső esetben mi is jobb szeretünk egy élő kutyát, mint egy holt oroszánt. Ez ugyan nagyon prózai kijelentés, de mi belül általában nagyon prózaiak vagyunk és irtózat, unalmas néha a poétikus adni . . . Elhallgatok, mert el találok árulni az üzleti titkokat, pedig a nőkkal én se szeretnék kikezdeni.

Isten vele, kedves barátom, még egyszer boldog új évet s üttessen csapra egypár hordó szentelt vizet, hogy méltó legyen ahhoz az új megváltáshoz, mely diadalmasan indult meg *A bolond* című operettből. Valaha istállóból indult ki a megváltás, most az operett-színpadról. Így halad az emberiség. Haladjunk hát, kedves barátom; haladok én is; nem kívánom senkinek, hogy Abailard legyen, de ha danteszk hajlandóságai vannak, én szívesen leszek a Beatricéja, s a teológiát jelképezve, maradok ájtatos barátnéja

Emma.

Erzsébet királyné mondásaiból.

Minél kevesebbet tanul az asszony, annál értékebb, mert amit aztán mégis tud, az a saját lelkéből fakad.

*

Nem tudják megfajteni, hogy az asszony miért csalia meg a férjét? A felelet nagyon egyszerű: Azért, mert hünek kell maradnia. Ez a törvény és egyenesen kihívja azt, hogy megszégjék éppen azért, mert törvény. És ki tudja, hogy vajjon éppen a férj-e az a kiválasztott, akit a sors az asszonynak szánt? A legtöbb leány különben is csak azért megy férjhez, mert több szabadságra vágyódik. Egyébiránt vannak a szerelemnek szárnyai, melyekkel el is röpkölhet.

De profundis.

*Egy kis szűk utcában Ugy vagyok én sokszor
Van az én lakásom. Mint a napvilággal,
Napkelet, napnyugot Sötét kis lakomban
Nincs e láthatáron. Egy-egy ideával.*

*Csak a déli napfény Honnan jő, hová megy,
Tud e mélyre hatni Én azt soh'se látom,
S az a dél is itt lenni S elsuhan előlem
Alig egy arasznyi. Mint egy rövid álom.*

Jékey Aladár.

A koponya.

Irtá: THOMAS B. ALDRICH.

Sehogyan sem bírom megmagyarázni magamnak, mi indított rá, hogy megvegyem. Semmi szükségem sem volt koponyára — természetesen azon kívül, amely amugy is már az enyém vala. Különbönd mondhatom, hogy voltak pillanataim, amikor még azt is fölöslegesnek éreztem. Mindazonáltal még egyet szereztem.

Egyike volt azoknak a disztárgyaknak, amik ama sajtáságos könyvesbolt kirakatát ékesítették, amely előtt az állomástól az »Eszetikai Szemle« redakciója felé tartván, naponta el kellett haladnom. Akkoriban a városon kívül laktam volt. Sajtáságosnak mondom azt a könyvesboltot, mert csakugyan az volt. Nem árultak ott más könyvet, csak olyat, ami frenológiáról, tokszikológiáról, evolúcióról, mezmerizmusról, spiritizmusról s az ilyesmivel rokon tudományokról íródott. Az ajtó félfájára erősített deszkácskákon különös kötésű könyvek tarkállottak kisebb-nagyobb csomókba rakva, minden csomó kopott, fakó szalaggal volt átkötve s megsárgult papírszeletet viselt, amire a mű címe volt írva. Ezek a vékony nyolczad- és tizenketted-rét kötetek, amik olyanok voltak, mintha Noé bárkájából kerültek volna elő, főként fizikai és szociális jellegű értekezéseket tartalmaztak, kétségen kívül fölötté merész dolgokat. A könyvesbolt látogatói nemkülönbönd ekszczenrikus emberek lehettek. Egyszer-másszor szemembe is ötlött egy-egy érkező vagy távozó vevőnek valamelyes különössége. Egyszer valami meglehetősen ütött-kopott, középeskoru férfi, amolyan közép-fajtája a vándor-ripcsnak és vándorlegénynek; másszor meg olyasvalaki, akiről bizvást hihető, hogy mellénye zsebében dinamit-golyócskák rejtőznek; néha pedig valami öreges asszonyszemély, szigorú ábrázatu, száraz, rövidre nyírt haju s bizonyára olyasféle teremés, akinek immár rendkívül előrehaladott nézetei vannak az emberiségről.

A kirakatban diszlő tárgyak közül, ami legelőbb vonta magára figyelmemet, az ifju Augustus gipsz-mellszobra volt, amelynek egy Malthus-kötet: »a népesedés princípiumai« szolgált piedesztáljául. A koponyája mindenféle szabálytalan szekcióra volt osztva, akárcsak valami mappa vagy földgömb. Mindegyik szekcióban egy-egy római szám, aminek bizonyára megfelelő magyarázata akadt azon a frenologiai táblázaton, amely a mellszoborhoz támaszkodott. Ez a gipszminta ötlött legelőbb szemembe, de ami érdeklődésemet leginkább izgatta, az egészen más valami volt: ritka szép darab, amit én jó ideig egy emberkoponya régi finom elefántcsontból fölötté ügyes utánzatának tartottam. Többszörös és be-

hatóbb vizsgálódás után mégis fölfödöztem, hogy nem utánzat, hanem valódi koponya, csakhogy azért sohasem birtam megszabadulni attól az impressziótól, hogy ez a koponya valóságos remekmű. Igen, remekmű! Egyike ama tökéletességeknek, amikre a türelmes természet legpompásabb munkáját pazarolta, Ugyan miféle élettelen dolog izgatná annyira fantáziánkat mint egy koponya, a gondolatoknak ez az elhagyatott dómja, a léleknek ez az üres palotája, ahogyan Byron mondja. Ha az ember pusztá kegyelettel néz rá, semmi elszomorítót, vagy viszásságot rajta nem talál. Csak fonák és beteges szentimentalizmus lát az ily reliquiákban ünnepélyesen szép misztériumnál egyebet is.

Mint említettem, voltak a kirakatban más tárgyak is, de ez a koponya tultett minden egyében. Ritkán mentem el a bolt előtt, hogy legalább egy-két pillanatig meg ne álltam volna csodálni azt a széles, nyugodt homlokot, amelyen valami még az ifju Augustus arczánál is finomabb szépség tükröződött, jóllehet azon még a vonások teljességének minden előnye is megvolt. A koponya, ugy látszott jó régi már, talán száz éves is, — ha ugyan százestendős koponya réginek mondható, — s valószínűleg oly emberé volt, aki, mikor megvált tőle, már tul lehetett az élet virág-korán.

Mivel akkor nyáron csaknem naponta arra jártam, végre már nagyon bizalmas viszony fejlődött közöttünk, ha ugyan ez a kifejezés eléggé jogosult ily esetben.

Este és reggel odamenet és visszajövet, ha közelebe értem, ugy tűnt föl nekem mint valami barátom arca a tömegben, — oly arczként, amelyet fájdalomosan nélkülöztem volna, ha nem láthatom ott. Egyszer-kétszer mikor a napfény épen ott játszadozott a sima csonthomlokokon, majdnem azt képzeltem, hogy ime a megismerés egy csilláma villan a sárgás álczáról felém. Mily ravasz kifejezéssel nézte ez a koponya az utca ügyes-bajos zürzavarát! — Hátha — gondoltam magamban egy este — hátha lehetséges, hogy neki e sietségről, e lázas herczehurczáról mégis valami zavaros fogalma van? Hátha él benne az öntudatnak egy parányi föl-fölvillanó szikrája még?

Ez a gondolat, bármily fantasztikus és logikátlan volt is, időről-időre újból elfogott s egy délután fölötté izgatón járt át lelkemet. Hirtelen megszálalt a vágy, hogy a koponyát megszerezsem s illő sirhelyéről gondoskodjam, ámbár ezzel, ha csakugyan érző lény még, nem tettem volna éppen a legkivánatosabb szolgálatot neki. Egyszóval, elhatároztam, hogy megmentem őt a nyilvános megbámultatástól s egy pillanat multán már ott álltam az ódon könyvesboltban, élénk üzleti beszélgetést folytatva a kereskedővel egy csöpögős szemű, egyébként pedig meglehetősen összeszáradt, töpörödött emberkével, akinek fekete gummizsinóros csipetőszeművege a szögletes orráról minduntalan az ingmellébe potyogott. Ennek az urnak szelid hangja, csöndes modora sehogysem illett össze azzal a forradalmias, eksploziv irodalommal, amelynek közepette napjait élte.

— Nem. — mondta halkan egyik kérdésemre felelve, — nem tudom, kié. Természetesen, — folytatta aztán olyan fajta mosolygással, amiben volt valami töprengésszerű, — természetesen csak egy embernek lehetett jogos tulajdona; az ilyesmi tudvalevőleg nem köztulajdon.

— Értem. — Válaszoltam erre az elmésségre. — De ugy gondolnám, talán mégis van valami családja... Nem sejtí ön, körülbelül milyen régi lehet ez a koponya?

— Erről sem szogálhatok határozott fölvilágosítással, — felelt leverten, — a kirakatban volt már, amikor én még mint kis flu idejöttem, több mint ötven esztendeje. Egészen jól emlékszem, hogy fellöktem, mikor

először poroltam a kirakatot. Honnan került öreg főnkömhöz — akinek én 1859-ben lettem az utóda — szabad szolgálnom névjeggyel? — s mióta volt már az ő tulajdona: nem tudom. A koponya, amint látni méltóztatik, teljes épségnek örvend s ha valakinek akár gyűjteménybe, akár önálló díszítésül ilyesmire szüksége van, szebb darabot ennél nem kívánhat.

Beszédközben az öreg könyvtáros karhosszaságyra tartotta maga elé a koponyát s kritizáló pillantásokkal méregette s csodálatának halk zümmögéssel adott kifejezést.

Rögtön eszembe jutott az elzínore-i temető sírásója s lelkemben megcsendült Hamlet szava: nem érzi tán munkája iszonyát, hogy sírásáskor dudorászni tud?

Nézetem ennek az árucikknek kuráns-értékéről meglehetősen bizonytalan volt, de bizonyosra vettem, hogy a koponya ára jó magas lesz. A csekély összegecske, amit a kereskedő kért, egészen meglepett. Bizony sohase szánám rá magamat, hogy oly hitvány összegért megváljak a saját koponyámtól, még a legakutabb jellegű neuralgikus rohamok esetén sem.

Az üzlet megkötése után különös zavar vett rajtam egy-két pillanatra erőt.

— Nem csomagolhatná-e be a dolgot? — kérdeztem.

— Oh, kérem, természetesen! — Sietett megjegezni a kis ember legalább is huszadszor halásván előingének mélységes tengeréből potyongó szemüvegét.

— Parancsolja talán, hogy lakására küldjem? Ha becses czimét . . .

— Köszönöm. Nem. A városon kívül lakom. Majd magammal viszem.

— Ugy, ugy . . . motyogta, betért a bolt legbelső részébe s nemsokára rózsaszín selyempapirba csomagoltan hozta vissza a koponyát.

Karom alá fogtam a csomagot s kiléptem az utcára, oly ember arcának kifejezését igyekezvén mimelni, aki példának okáért dinnyét visz haza. S ez annyira sikerült, hogy feleségem, aki vidéki házikónk terraszán élém sietett, örvendezve kapta ki kezemből a csomagot s ujjongva kiáltott föl:

— Te édes! Bizonyára valami pompás csemege!

A házba lépve mindketten mosolyogtunk. Időközben feleségem egy réteg selyempapírt már le is hámozott a koponyáról.

— De hiszen ez nem dinnye! — kiáltott föl rémulten s a csomagot az asztalra tette.

— Nem, édesem. Csak egy koponya.

— Koponya! Ah, iszonyu! Honnan? Kié?

— Az enyém, mert megvettem. Még pedig sokkal inkább enyém, mint az, amelyik itt van a nyakamon, amelyiket se ki nem alkudtam, se meg nem fizettem, amelyiket egyéni vágyaimnak meghallgatása nélkül, a szó szoros értelmében úgy erőszakoltak rám. Ezt itt magam szereztem.

— De kedvesem, mi jutott eszedbe? Hiszen ez igazán borzasztó! Ez a koponya . . .

— Igazán csodaszép darab, édes, és óriási erkölcsi jelentősége van. Valószínű, hogy tulajdonképeni tulajdonsa annakidején távolról sem szolgált oly mély tanulságokkal kortársainak, mint most ez az üres csontalkotmány nekünk. A bölcs athéniek lakomáin mindenkor ott vigyorgott egy koponya is az asztalon, hogy az élet hívságainak mulandó voltára emlékeztessék őket. Desszertünk mellé mi is használhatjuk őt tehát. Ha szemed előtt lesz, édesem, a mulandóságnak ez a szimboluma, meglásd nem fogod annyira irigyelni Midász asszonyt négyes fogatáért én pedig be fogom látni, hogy Midász ur bank kontói szót sem érdemelnek s pompázó gránitpalotája,

mely tökéletesen elzárja előlünk a folyamra való kilátást, csak időre-órára összetömörített futóhomok. Mivel kritikus létemre nagy a hajlandóságom a nálamnál fényesebben szituált felebarátok hibáinak szigorú megítélésére, fölötte ajánlatosnak látszik nekem ez a memento mori, mely türelmetlenkedéseimet zabolázni fogja.

— Nevetséges! Ugyan mit kezdesz majd vele?

— Azt hiszem, pompás helye lesz a fayence-etagere-en, a könyvtárszoba utolsó ablaka fölött.

— De hát beválik-e az ilyesmi szobadisznek? Nem hat-e majd kissé — kísértetiesen?

— Pompásan fog odaillenni. Hisz a könyvek is csak heverő árnyai rég elhalt historikusoknak, mesemondóknak, poétáknak. Minden könyvtár csupa kísértet.

— Bizonyosra veszem, hogy Johanna mihelyt megpillantja, föl fog mondani.

— Nos hát Johanna ez esetben isten hírével és saját ostoba koponyájával akadálytalanul távozhatik.

— Ernőke is bizonyára félni fog tőle . . .

— Ha Ernőket ez a félelem tán megakadályozná abban, hogy távollétemkor a könyvtárat játékszobának nézze s ott legkitünőbb borostyán szopókáimat összerördelje — csöppet sem bántódóm majd. De komolyan, — ez a relikvia rendkívül becses nekem, oly becses hogy értékéről egyhamar fogalmat sem tudok alkotni magamnak. A könyvtárszoba fólíánsai és bric-á-brac-ja között, ahol kivülem senkinek sem lehet hosszasan keresni valója, egészen helyén lesz. Légy hát jó gyermek, édesem és ne szólj ellene.

Az ügy tehát ezzel a lehető legjobban intéződött el. A különös dísz tárgyat alig helyeztem volt el az etagère-en, mikor asztalhoz szólítottak. Az ajtó kilincsét fogva még egy pillantást vetettem rá, hogy hatásának érvényesüléséről innen is meggyőződjem. A koponya, mely azelőtt egészen más körben vált bizalmasammá, csodálatraméltón illeszkedett bele új környezetébe.

Mintha mindig ott állt volna az etagère-en, melynek disze esztendőök óta egy karcsu velencei váza volt, amit csak néhány nap előtt dobott le onnan az ajtó hirtelen fölnyitása következtén a léghez.

— Pompás, — suttoztam, — semmi sem adhat egy könyvtárnak stilszerűbb színezetet mint az ilyesmi.

*

— Hol kívánod meginni a kávé, itt, vagy a könyvtárszobában? — kérdezte feleségem, miközben Johanna a dessert-maradékokat leszedte az asztalról.

— A könyvtárban — feleltem, — még pedig minél előbb. Még ma éjjel be kell fejeznem a cikket.

Mikor ezt a félig villa- félig várszerű házikónkat megvettem, kétemeletes szárnyépületet emeltettem hozzá, melynek földszintjén nagy dolgozószoba, fönt pedig hálószoba volt. Mivel többnyire sokáig virrasztottam és a ház meglehetősen izoláltan állt, jónak láttam feleségem közelében maradni. Ha a külön lépcsős szárnyépület ajtaját lezártuk, a főépülettől teljesen el voltunk különítve. A könyvtárszoba hosszú és magas terem volt, három-három ablakkal mindkétfelől s háttérében, a bejárattal szemben, hatalmas csucsíves ólmos ablak nyújtott kilátást a végtelenbe nyúló pusztára rétségekre.

Ez a nyugalmas, teljesen elkülönített szoba oly idealisan alkalmas volt arra, hogy íróember eszmélkedéseit otthonául szolgáljon! Munkálkodásom legnagyobb része ebben a szobában folyt le.

Amaz éjszakán fölötte sürgős cikkel kellett elkészülnöm. Fölhajtván a fekete kávé, azzal a kétségbeesett tudattal lapozgattam a felényi kéziratban, hogy lehetetlen, hogy semmikép sem bírom a cikket befejezni, — nincs hozzá való hangulatom. A XV. és XVI. Lajos uralma alatt lezajlott politikus intrikákról kellett volna írnom.

A téma annak idején rendkívül izgatott; egy álló hétig egyébbel sem foglalkoztam, a cikk első része mintha önmagától íródott volna meg s most ime képtelennek éreztem magamat essay-m szálait tovább szőni-fonni. Ezerféle mondanivalóm mind egyszerre tódult tollam hegyére s oly hevesen, hogy a részletek egymást elhomályosítva, örületes zürzavarban kavargtak végre előttem. Az eszmék ily tömeges feltódulása épp oly nagy baj, mint teljes hiányuk. Az eredmény, jobban mondva a kudarcz mindkét esetben egy és ugyanaz. Bosszusan csaptam le a tollat s könyökömet az íróasztalnak szegve, tenyerembe hajtottam fejemet.

Ily helyzetben lehettem talán három-négy percz óta, midőn egyszerre hangot hallottam, halk, de mégis egészen érthető hangot:

— Bocsánat, monsieur, a háborgatásért, de . . .

Rögtön hátrafordultam abban a hiedelemben, hogy valaki ott áll a hátam mögött, a bokharai szőnyegen, jóllehet e szempillantásnyi idő alatt is meggondoltam, mily lehetetlen, hogy ebben az órában látogató jöhessen ide a könyvtárszobába. Senkit sem láttam. Odanézttem a vesztibül ajtajára. Nagyon valószínűtlen, hogy ezt az ajtót úgy nyithassa föl s úgy zárhassa be valaki, hogy észre ne vegyem.

— Bocsánat, monsieur, — hangzott a szózat újra, — itt vagyok, — itt az etagère-en.

— Ohó, — gondoltam magamban, — ez a tul-erőltetés következménye.

Legközvetlenebb impresszióm az volt, hogy tréfa áldozata vagyok. De mégsem. A hang határozottan az ablakfölötti kis polcz felől jött és bár az ilyesmi akusztikai mesterkedés révén is lehetséges, — de hisz az egész házban senki sincs, aki ilyesmihez értene. Mivel sehogy sem bírtam magamnak a dolgot megmagyarázni, elhatároztam, hogy bevárom fejleményeit.

— Ön az a személyiség, aki engem megszólított? — kérdeztem nyugodtan, szememet az etagère-re meresztve.

— Ah, monsieur, én nem vagyok személyiség . . . Felelt a hang lassan, eleinte kissé erőlködően, de a a leg-tisztább francia kiejtéssel. — Én csak pusztá lelkiismeret vagyok, intelligencia, mit e szférák itt fogva tartanak. Személyiség is voltam valaha, — még pedig disztigvált személyiség, ha ugyan szabad ily szerénytelenül szólnom. Monsieur tán hallotta híremet, — én a chevalier Resseignier vagyok . . .

Gépiesen vetettem oda egy darab itatópapirost kéz-iratom utolsó soraira. Alig öt percz előtt irtam volt a következőket — a tinta még föl sem száradt: »Madame Dubarry bizalmas embereihez tartozott akkoriban valami toulousi kalandor is, amolyan ál-irodalmár, félig-meddig rabló-exisztencia — egy bizonyos chevalier de Resseignier . . .

Soha sem hittem a spiritizmus fenomenjeiben, meglehet csak amaz oknál fogva, mert soha sem volt még szerencsém, hogy ilyesminek tanuja lehettem volna. A szellem-jelenések mindez ideig álhatatosan kerültek engem. S most ime előttem a nagy rejtély, mely minden-estre figyelmet érdemel — olyasvalami, amit érzéki csálódások teóriájával sehogy sem magyarázhatok meg magamnak.

Ugy láttam, hogy ime hirtelen szembekerültem a szokatlannal, a rendkívülivel, megijedni tőle mégsem akartam. És kétségbe vonni sem szabad a látszólag természetfölötti tünetényeket. Hiszen egy bizonyos korszak asztrológiája a következő korszakban már asztro-nomiává fejlődik; a mágusság a tudásban tetőződik be.

Odább toltam a lámpát s lábamat keresztbe vetve, jó kényelmesen helyezkedtem el karosszékemben.

— Jól értettem-e, ön tehát a chevalier de Resseignier? — Kérdeztem nyugodt hangon.

— Az vagyok, monsieur.

— Az a chevalier de Resseignier, akit Pompadour asszony egykor a Bastille-ban helyezett el valami gunyos epigrammácska miatt?

— Ah, monsieur ismer engem? Tudtam!

— Az a chevalier de Resseignier, aki a szép Dubarry-t debut-jének idején körülrajongta s utóbb e hölgy memoárjainak egyes fejezeteiben is bizonyos szerepet játszik?

— Hogyan? Hát a szép Jeannette memoárokkal ajándékozta meg a világot? S én is szerepelek bennök? Hm, hm. Hisz sok mindenféle tehetséggel ékeskedett ő, la belle Dubarry, de sohse gondoltam volna, hogy bas-bleu legyen. Hát memoárokat irt?!

— Ön mit sem tudott erről?

— Ah, monsieur, én mit sem tudok mindama dolgokról, amik egy bizonyos fatális juliusi reggel óta történtek, mikor is monsieur Samson — a XV. Lajos terén — chut! mindennek véget vetett . . .

— Ön azt akarja mondani, hogy — ?

— Lefejezték? Certainement! Köszönet érte Fouquier-Tinville urnak. Akkoriban csaknem minden disztigvált ember az executeur des hautes oeuvres kezébe került — hogy udvarias euphemismussal éljek. Ugy frissítették föl a francia társadalmat, hogy mindama fejeket, amikben valamire való agyvelő volt, levágták. Ah, monsieur, bár a legtöbben közülünk nem igen értettek az élni-tudáshoz, de meghalni valamennyien pompásan tudtunk.

Bár ez a Resseignier a maga idejében egyike volt a leghamisítatlanabb bitangoknak. — ezt történeti czik-kemben töviről-hegyire bebizonyítottam — egyéniségében mégis volt valami abból a lovagiasságból, a modornak ama grációzitásából s a kedély amaz isteni gondtalan-ságából, ami a XVIII. századbeli francia életet oly bájos színben tünteti fel. Az a látszólag oly magas műveltsége ugyan kétségtelenül igen felületes lehetett, amolyan czi-czoma, amit ama körök kapui előtt szedegetett föl magára, amik őt származása és hirhedsége miatt soha sem fogad-ták be. A de-Choiseul-ök, a de-Maupeon-k, a d'Aiguillon-ok rá nézve nem léteztek. Mégis igazi irodalmi atmoszférában lélegzett, beszélt is talán Beaumarchais-val, Rousseau-val vagy Marmontel-lel — legalább is látta őket. Alaposan ösmerte kedves Páris-át, azt a Párist, amelynek ajkán mindig egy-egy mot és egy mosoly volt, míg a csillogó bárd le nem csapott. Részt vett az États-Genereaux gyűlésén, hallotta Desmoulins Camille-t, amint az a Palais Royal kertjében a zöld asztalon állva a népet lázította, látta Marat polgártársat a pantheonon s látta, mint haladt föl a vérpadra a szegény Louis Capet . . . Vajjon nem volt-e ez a chevalier de Resseignier csupán bizonyos emlékek megvillanása? Ha a chevalierbe a tisztességnek csak egy paránya szorult volna is, essay-m számára új és becses anyagot szerezhettem volna tőle — egy-egy még ismeret-len esemény adatait, a kor színezetének valami még föl nem használt nuance-át; de jól ismertem őt: az ilyesmi fölötte kétes és megbízhatatlan dolog lett volna. Nem is tettem sámminemű kísérletet, bár az alkalom, hogy őt bizonyos pontok felől kikérdezzem, nagyon csábító volt.

A hallgatást, mely a chevalier legutóbbi megjegyzését követte, én törtem meg.

— Chevalier, — szóltam hozzá, — csak erős habo-zás után érintem ezt a kényes témát, — de ön Samson mestert említette az imént s ez a név eszembe juttatja azt a kontroverziát, mely a rémuralom vége felé uralko-dott oly kérdésen, amilyen manapság leginkább a mi elektrikusaink törnek a fejüket. A híres Sue doktor azt bizonyította, hogy a fejvesztés hosszantartó, rettenetes szenvedést okoz; míg Sédillot doktor, aki szintén nagyon híres ember volt, a leghatározottabban állította, hogy fáj-

dalom az ilyesminél egyáltalán nincs is és ezt a véleményyt a legtekintélyesebb tudósok is osztották. Megbocsátja-e nekem, ha a tudomány nevében kérdelem: fájdalmas volt-e a dolog?

— Sédillot doktornak volt igaza, monsieur. Képzeljen oly érzést, amely ezerszer gyorsabb a gondolatnál s tudni fogja.

— S mi következett rá?

— Homály és álom.

— Mily soká?

— Egy óráig — egy hónapig — egy évig — mit tudom én?

— S aztán?

— Szípkázó fény... Öntudat... A mult mint eleven valóság... A jelen mintha nem is volna... Voilà tout!

— Ugy hát ön, chevalier, faképnél hagyta a világot s egyebet sem vitt magával, csak személyes emlékeit, — ami tulajdonképpen igen könnyű czók-mók lehet. Mivel ön előtt mindaz, ami ama juliusi reggel óta történt, teljesen ismeretlen, talán érdekelni fogja, ha megmondom, hogy 1793 december 7-én — öt hónappal az ön letűnte után — Dubarry grófnőt a forradalmi törvényszék elé állították és másnap...

— Ah, őt is! — la pauvre petite! — képzelem mily kellemetlenül érinthette ez őt.

— Valóban, chevalier, a grófnő ez alkalommal nem viselkedett éppen a leghősiebben. Hiteles adatok bizonyítják, hogy igen siralmas hangon hajtogatta: »grâce, monsieur le bourreau, encore un moment!« Nem termelt rá, hogy egy Corday Charlotte nyugalmaival álljon meg a vérpadon.

— Ma foi, non! Igazi coquine volt ő, hogy megvalljam az igazat. De ki az, aki egészen rossz? Ő nem volt oly árulkodó, mint Félicité de Nesle, sem oly boszuálló, mint Châteauroux hercegnő. Szikrányi gonoszság sem volt benne, monsieur. Bármily könnyen tehette volna, Dubarry asszony az ellenségei ellen — pedig jó sok ellensége volt — soha sem használta azokat a lettrés de cachet-eket, amik valóságos rajokban, mint a hollók, úgy röpködtek a Pompadour kezéből.

— Tiszteletére válik szívének — jobban mondva fejének, hogy Dubarry asszonyról ily barátságosan emlékezik meg.

— Persze, pompás karját ő könyökéig dugta Louisnak, a bien-aimé-nek kincses ládjába, de aztán bőkezű is volt ám. Oltalmazta a művészeteket és olykor az irodalmat is. Festők, szobrászok soha sem távoztak tőle pénz nélkül, — elle donnait à deux mains. Monsieur bizonyára látta az ő Pajon-készítette mellszobrát? Quel chef d'oeuvre! S arcképét Drouais-tól? Le joli musée!

— Láttam a mellszobrot, — feleltem örülve, hogy a művészetek atmoszférájába surranhatok át. — Most a Louvreban van s mint ön mondta, remekmű. Az arcképet nem láttam. De mint lehetséges az, hogy ön, chevalier, ily kitűnő társalgó létre...

— Monsieur igen kegyes.

— Mint lehetséges az, hogy az emberiség nagy haladásáról s különösen a politikai, irodalmi és szociális változásokról, amik Franciaországot érték, nem tájékoztatta magát. Hisz oly bő alkalma volt rá, amilyenben megboldogulása után vajmi kevés ember részesülhet. Abban a könyvkereskedésben, ahol önt — ahol önnel megismerkedni szerencsém volt, sok intelligens embertől kérdezősködhetett volna.

— Ah, az a nyomoruságos boutique! S az a vén pamflet-áruló! — Hogyan is társaloghattam volna avval és cretinjeivel, még ha egyébként lehetett volna is. De nem lehetett. Monsieur az egyetlen, akivel alkalmam nyílt

és szerencsém van szót váltani s megértetni magamat. A materialismus vastag válaszfalai zárták körül eddig közlékenységemet. Fogadja hódolatomat, monsieur, ön tout à fait spirituel!

— Chevalier, — szóltam pár pillanatnyi gondolkodás után, — szabad-e kérdezni, hogy a szellem, életük szikrája mindazoknak, akik bizonyos elkerülhetetlen erőszakos tapasztalatra tettek szert utolsó perczeikben, legvégül a koponyájában szorul-e meg. Ez esetben meg volna magyarázata annak, hogy az emberi test eme része csaknem elpusztíthatatlan.

— Sajnálom, hogy a homályt, amely e problémát fedi, el nem oszthatom. Lehet, hogy az élet szikrája, amint monsieur mondta, csak olyan egyéniségeknél marad meg bizonyos osztatlanságban, akik rendkívüli, erőszakos körülmények révén tűntek el hirtelen az élők sorából. Nem tudom. A véletlen kétségen kívül igen sok ilyfajta egyéniség közelébe juttatott, de a megismerésnek legcsekélyebb jele sem merült föl közöttünk soha. Szerény nézetem szerint a halál épp úgy mint az élet csak átmeneti állapot s a nagy rejtélyt nem fejt meg. Egyéni öntudatom körén kívül az egész mindenség úgy terül el előttem, mint valami végtelen sivatag.

— Ugy hát azt sem tudja, hol van most?

— Homályosan sejtem. Legkevesbbé sem vagyok bizonyos benne, de azt hiszem, hogy Franklin Benjamin hazája ez a föld.

— Ugy van. De az ön helyén azt mondanám, hogy a megboldogult Franklin Benjaminé. Nagyon rég volt, hogy ő a nyilvánosság tevékeny faktoraként szerepelt.

— Nem tudtam. — Magányomban — hiszen monsieur megért engemet...

— Ön sokat elmulasztott, chevalier. Időközben óriási kavargások forgatták föl a társadalmat. Oly intézmények, amik örök időkre szólóknak látszottak, gyökerestől pusztultak ki. Lehetetlenségek váltak mindennapiasságokká. Egyáltalán az egész föld színe megváltozott és a változások sehol sem voltak oly megrázón csodálatosak, mint éppen az ön kedves Franciaországában. Parancsolja, hogy egyet-mást említsek?

— Ha monsieur oly kegyes lesz...

— Nos mindenekelőtt tudja meg, hogy Danton, Robespierre meg a többiek sorra az ön öreg barátjának kezére kerültek.

— A la bonne heure! Ezt előre láttam. Ha Franciaország regenerálni kívánta társadalmát, ezt a sansculottes-okon kellett kezdenie.

— A köztársaságból nemsokára monarchia lett. Hatalmas hadvezér ült a trónon, egy új Caesar, ki odavetette keztyűjét az egész világnak s legyőzte csaknem az egész világot. De ő is lehanyatlott a szédítő magasból, akárcsak Lucifer, hogy soha többé föl ne tápázkodjék.

— S mi volt neve az emberek közt?

— Napoleon Bonaparte.

— Bonaparte? Bonaparte? Az nem francia név, monsieur.

— Utána a Bourbone uralkodott; azután újra köztársaság jött s utóbb megint egy Caesar, — amolyan imitációs Caesar, — ki Franciaországot egy német uralkodó győzelmének szolgáltatta ki s eltűrt, hogy német ulánusok táborozzanak a Champs-Élysées hársai alatt.

— Ah, monsieur, hát nem szerencse-e, hogy mind ezt nem kellett megérnem? Mon Dieu! Jó próféta volt ő, az Louis XV. az ő mondásával: »après nous le déluge!«

* A chevalier téved. Ez a mondás Pompadour asszonyé.

Elég, elég! Hadd maradjak meg jóhiszemű tudatlanságomban, hadd váraкоzzam úgy...

— Mire, chevalier?

— A világ végére. Valóban, monsieur, ön oly megdöbbenőn intézi hozzám kérdéseit — mint valami vizsgálóbíró.

Meg kell itt jegyeznem, hogy chevalier de Ressegner arcza merev mozdulatlan kifejezésének összefüggésben azzal, amit mondott, a leggroteszkebb hatása volt. Ez a kifejezés egy pillanatra sem változott. Akár szomorúan, akár tréfásan, akár izgatottan beszélt, arczána vonásain változatlanul ott ült az a megkövült nyugalom, amely a szfinxek kőábrázatáról mered a semmiségbe.

— Csakhogy ez a várakozás fölötté egyhangu és unalmas foglalkozás lehet.

— Unalmas is, nem is. De legalább a reális existenciája küzdelmei, lármája nem érintenek. Hiszen mi egyéb az élet? — une malice continuelle! Itt adósság, pénzhány nem háborítanak. Biztonságban vagyok hazug szerelmek, hazug barátságok s egyéb csalfaság elől. Se melegen nincs, se nem fázom, se nem szomjazom, se nem éhezem. Parbleu, monsieur, rosszabb dolgom is lehetne.

— Mégis gyakran nyomasztónak érezheti e magányosságot.

— Olyankor aztán álomba merülök egy-két esztendőre — az önök időszámítása szerint. A gregorianus kalendárium rám nézve nem létezik.

— Nem merülne-e talán álomba most is? — jegyeztem meg sietve s kapva az alkalmon, hogy tőle tán megszabadulhatok.

— Óh nem, — felelt a chevalier vidoran, — aludni most csöpp kedvet sem érzek.

— Ezt igazán sajnálom, mert határozottan zavarba ejt, ha arra gondolok, hogy most már mit kezdjek önnel, chevalier!

— Monsieur tulajdógos, hogy ilyesmi miatt nyugtalankodik. Un bel esprit soha sem de trop. Monsieur, ezentul sosem kell majd társalgó nélkül szűkölködni. Nem tartozom azok közé, kik egyszerre csak eltűnnek. Örökké monsieur mellett maradok.

Ez a rémes ajánlat megborzosgatott.

— Köszönöm, chevalier, — feleltem oly nyugodtan, amennyire csak lehetséges volt, — de az ilyen arrangement-nak sehogyan sem örövendék. Ön nem olvasta madame Dubarry memoárjait, de én olvastam. A mi fel fogásaink rendkívül ellentétesek. Az ön információinak én nem vehetném hasznát.

— Nem-e? Monsieur ámulatba ejt.

— Azoknak az információknak, amiket a chevalier de Ressegniertől nyernék, előttem nem volna sulyuk.

— Monsieur azt hiszi...

— Csak azt, amit mondtam.

— De amit monsieur mondott, az nem egészen világos. Szavai inzultusnak is magyarázhatók. Más körülmények közt két barátomat küldeném monsieurhoz, hogy elégtételt követeljenek.

— S ön meg is kapná az elégtételt! — kiáltottam föl ingerülten.

— Nagyon szeretném, ha monsieur-val a versailles-i árnyas fasorban, vagy a Tuillériák valamelyik terrasse-án tölthetnék egy negyedórácskát.

— Én is szeretném, s akkor aztán ön nem szeretné, mert akkor ön emlékeinek dús készletét jókora adag ütleggel is gyarapíthatná...

— Monsieur megfélekedzik magáról, — jegyezte meg a chevalier s igaza volt. — Nekem csak rapier és pisztoly a fegyverem, vagy legalább az volt. Monsieur szerencséjére — csak volt. Monsieur büntetlenül impertinenskedhetik.

— Hallgasson, vagy bezuzom koponyáját! — kiáltottam rá megint elhamarkodottan.

— Fölösleges fáradság. Vagyok bátor monsieur figyelmét ama sajnálatos körülményre fölhívni, hogy koponyámat már le is nyiszálták.

— Kár, — feleltem, — hogy az ön fajtáját legalább kétszer-háromszor nem guillotinálják. De kidobom az ablakon!

— Kidob az ablakon, engem?! — ordított föl chevalier de Ressegner dühödten.

E pillanatban hirtelen fölnyílt a könyvtárszoba ajtaja s a léghuzam az etagère-ről lecsapta a koponyát.

— Tudod-e, hány óra már, édes? — kérdezte a küszöbről feleségem. Csipkeködmönke simult vállára s meztelen lábcskáján török papucs volt. — Félhárom éjjel után. Már azt gondoltam, hogy elaludtál munkád mellett, kedvesem.

Egy pillanatig csodálkozva néztem rá s nem feleltem. Aztán fölemeltem a chevalier de Ressegniert, aki meglehetősen komplikált állkapocs-zuzódást szenvedett, s töredékeivel egyetemben gondosan tettem vissza a fayance-etagère-re, az ablak fölé.

INNEN-ONNAN.

☒ Karácsonyi meglepetések.

Karácsony előtt, a modern fővárosi ujságszerkesztő aggodalmas léptekkel méri végig a szobáját széltében-hosszában és azon a meglepetésen töri a fejét, amelyet ő már hónapok előtt beigért az olvasónak.

Hirtelen, akkor, mikor az ember legkevésbé várná, a homlokához kap: megvan az ötlet. És negyednap Vencsellő-Szalókon a körorvos sirva lép be a patikába, amely a kaszinót helyettesíti, mert nem tudja, mi köze van neki Feld Zsigmond életkorához.

Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy teljes névsorával szolgálhatunk ama karácsonyi meglepetéseknek, amelyek ez idén Magyarország és a kapcsolt részek területén az előfizetőket boldogították. Ime:

A.

Aranyóra. Album. Agrár-album.

B.

Bakterológusok nyilatkozata a helyzetről. Bélyeg-gyűjtemény. Brázay-féle sósorszesz. Biczikli.

C. Cs.

Czinkatonák. Cserépfedők visszaemlékezései első szerelmükre.

D.

Dramai szendék nyilatkozatai abban a kérdésben, hogy melyik hőzentráger a legajánlatosabb? Dreyfusné levele a szerkesztőséghez.

E.

Egér-irtószér. Echegaray levele. Emmenthali sajtó részlet fizetésre.

F.

Fotografáló-gép. Fotográfia. Fenyvessy Ferencz versei.

G. Gy.

Gőzfürdő-jegy. Gyenes László véleménye a kvótáról.

H.

Hungária-kávé. Heringes-doboz. Hősköltemények. Hegyi Aranka a Liliről.

I. J.

Imitált tárczák. Jäger-ing. Jakab Ödön humoreszkjei.

K.

Küry Klára arczképe. Koporsó. Kóristalányok a szecsesz-szióról.

L.

Lámpagyújtogatók a Dreyfus-ügyről. Lubinszky naplója.

M.

Márkus Emilia a jövő évi derbyről. Malomhivatalnokok számára új rovat a lap hasábjain.

N. Ny.

Német írók véleménye a budapesti vizről. Nógrádmegye térképe. Naptár.

O.

Osztálysorsjegy. Okarina.

P.

Pálmai Ilka levele egy budapesti barátjához. Kvietált katonatisztek véleménye a császár tervéről.

R.

Regények dióhéjban. Röntgen-fölvételek.

S. Sz.

Színésznek életkora. Sajtkereskedők a hazai lírai költészetéről.

T.

Tollagi Adolf a nemzeti színház reformjáról. Tánccsoz Kovács mellszobra. Tűzoltók a Margit-szigetre vezető hidról.

U.

Utazótáska. ~~Utazótáska~~ ~~Utazótáska~~

V. W.

Wekker-óra. Wlassics levele. Wasmuth-gyűrű. Vízmerőnkök interjúja abban a kérdésben, hogy mi jöjjön a Gellért-hegy tetejére?

X. Y. Z.

Zenetanárok a vásárcsarnok helyes berendezéséről. Z. Bárdy Gabi a színházi politikáról. Ingyen zongora-lecseke.

* * *

! * * A császár karrikatúrái. (Jelenet a szent-pétervári csári palotában. Idő: ma. Előzmények: a császár ismert elhatározása, hogy egy szobáját a róla készült karrikatúrákkal tapecziroztatja ki. A szoba már elkészült és a főudvarmester épen oda vezeti a minden oroszok uralkodóját.)

Főudvarmester: Méltóztassék, felség! Ime a kívánt szoba.

A császár (körültekint): Ah! Valóban. Nagyon kedves... igazán kedves... Valóban örömmel jöttem el. Hol készültek ezek a képek?

Főudvarmester: Oroszországban, felség, mind Oroszországban. Abban a véleményben voltam, hogy felségedet csak a mi határainkon belül készült karrikatúrák érdeklik. A külországbeliek korántsem oly érdekesek s azonfelül felette ritkák is.

A császár: Teljesen igaza van. Azt akartam tudni, a mi rajzolóink hogyan fogtak fel. Elismerésemet nyilvánítom önnek. Lássuk a képeket... Ah! Ez mintha ismerős volna.

Főudvarmester: Jól sejti felséged. Ez Lenbach Bismarck-képe. Minő kitűnő póz, minő erőteljes alak! A karrikaturista a Bismarck fejét átfőstötötte felséged arczképének. Nemde sikerült tréfa!

A császár: Pompás! És ez?

Főudvarmester: Ez a Munkácsy Jézusa. A fejet itt is átváltoztatták.

A császár: No ez nem rossz. Hát az ott mi?

Főudvarmester: Ah! Ez a velencei híres Veronika-kép... Ez előtt őrlött meg tizenkét külföldi... Mind beléje-szerettek... Micsoda kezek, minő vállak, minő szemek...

A császár: De bajusza van... Ah! Hisz ez is én vagyok! Bájos!

Főudvarmester: Kérem... Kérem... Van még több is. Ime, a spaai szépségverseny győztesei. A világ legszebb három hölgye.

A császár: És én vagyok a képen a negyedik...

Főudvarmester: Végül ne vegye rossz néven felséged ezt a tréfát. A Bellini Madonnája, jobbról és balról a két vértanu... a Madonnát átvarázsolták felségeddé...

A császár: Valóban pompás karrikatúrák. Főudvarmester: nagyvezérem vagy!

Főudvarmester: És még ezt... Feszty Árpád Circeje... A budapesti Otthon-kör disze... Circe, testi bájait mutogatva, enyeleg Odysseusszal. Odyszeusz én vagyok. Circe pedig felséged...

A császár: Köszönöm, főudvarmester, nagyvezérem vagy!

Főudvarmester: Köszönöm, nagyvezéred vagyok!

* * *

Ö A szalámi a diplomáciában. Egy diplomáciai akta minden körülmények között egy komoly papiros, amelyet két lakat alatt őriznek és amely joggal tiltakozhatik az ellen, hogy alanyi költeménynek nézzék és szalámit pakkoljanak bele. Ez nem is eshetett meg másutt, mint a vidám és ötletes Szerbiában, ahol sok a szalámi és még több a diplomáciai okirat. Itt azonban megesett és mikor kiderült, némi feltűnést is kellett. Nem az, hogy eladták az okmányokat — mit nem ad el az ember, ha szüksége van egy kis aprópénzre — hanem az, hogy olyan olcsón adták el őket. Az ember nem tökéletes még a vidor Balkánon sem és megesik olykor, hogy a más papírjaival úgy bánt, mintha a sajátja volna: ezt nem is veszik olyan szigorúan a szép Szerbiában, de teljes joggal zúg fel a méltatlankodás, mikor a statustitkokat olyan prédaáron vesztegetik, hogy a hentesek szalámit csomagolnak bele, pedig a szalámi Belgrádban nagyon olcsó. Ebből a dologból az derül ki, hogy az a jó ur, aki a szerb aktákkal úgy bánt, mintha azok a sajátjai lettek volna, nemcsak gyöngye karakter volt, hanem gyöngye elme is. Bizonyynyal akadt volna azokra a papírokra jobb vevő is annál, aki kilószámra vásárolta meg őket. És ez az igazi blamage. Mert sehogy se lehet most már megmagyarázni, miképpen, micsoda kvalitásai révén jutott ez az ur állásához. Ha már gazember, legalább okos ember lett volna és ha már számár, legalább becsületes lett volna. És most e miatt a gazember miatt kénytelen összevásárolni Belgrád összes szalámiját a szerb kormány, hogy visszakaphassa a diskkrét írásait. Ha ugyan még van valami eladható, aminek az árán szalámit lehet venni.

* * *

* * A sugók. Liperpoolban egy szenzációs pört tárgyaltak e héten: a Wark-pört. A tárgyalásnak kétségtelenül az volt a legérdekesebb pontja, mikor az iratokban a hadnagy erkölcssten bűneihez értek. A terem tele volt, a karzaton hölgyek foglaltak helyet, mindenütt feszült várakozás és csönd. Ám az elnök kijátszotta a hallgatóságot. Miután a tárgyalásnak nyilvánosnak kellett lenni, nem ürittethette ki a termet, de viszont a pör pikantériáit se olvastathatta fel hangosan. Tehát úgy oldotta meg a kérdést, hogy az irnokot megbizta, sugja meg a kérdéses bizonyítékokat az esküdteknek. Így a nyilvánosság is meg lőn védve, a közszemérem is. Ez az ötlet nem is rossz és alkalmazni lehetne nem csak tárgyalásokon, hanem egyéb alkalmatosságoknál is, ahol a durva valót elmondani nem illik, de bizonyos mértékben mégis szükséges. Képzeli csak el, hogy a Lili második fölvonása után, mikor Plinchard-t és

*Amélie*t egy szobába zárják s a függöny általános kedvetlenségre legördül, hogy akkor, mondjuk, a színházi szolgák megjelennek és egyenkint megsugják, mi történik most a függöny mögött...? Avagy olvasunk egy könyvet, hogy az ártatlanabbjánál maradjunk, a *Kárpáthy Zoltán*t, amelynek tétele egy megtörtént vagy meg nem történt esetén fordul meg. Az olvasó sötétben tapogatózik... Leköteleznék az embert, ha az olvasmányánál egyszerre a Singer és Wolfner cég embere betoppanva, a fülünkhöz hajlana és ezt suttogná: Az eset uram így volt... És a festészetben nem-e szintugy? Júpitért és Lédát csak nem lehet ábrázolni, de egy muzeumi őrt oda lehet állítani, aki a nyájas szemlélőnek kellő felvilágosítást nyújtana. Kérem ez egy vexirbild és úgy kell nézni, hogy.... Szóval induljunk a liverpooli példa után. Rendszeresítsük a sugók intézményét, noha megeshetik, hogy p. o. a *Teknősbéka*-nál a publikum sug nekik valamit.....

* * *

Ő **Váltóhamisítás.** Keresztülélt egy olyan álmot, amit büntetlenül közönséges halandónak még végigálmódni se szabad. Sőt a nem közönségesnek sem. A szép hercegnét elvitték megnyugodni egy óriási park közepére, egy magános kastélyba, őt pedig, a szép tisztet, elítélték őt esztendei rabságra — váltóhamisításért. Mert váltókat hamisított a szép főhadnagy. Így kell lenni, mert ő maga vallotta. A bíróságnak hinnie kellett, hogy így van. Az a pénz ugyan sokkal több volt, mint amennyire a szép főhadnagynak egész életében szüksége lehetett volna; akinek a nevére hamisított, az mérhetlen távolságban áll attól, hogy reá csak gondolhatott is volna: ám tudvalevő, hogy a szép hercegazasszonynak egy millió forint áru keztyűje volt a ruhatárában és egy millió forint áru keztyűje egy millióba kerül. Ha a szép hercegné annyi mindent el tudott felejteni a szép hadnagyért, csak illendő, hogy a szép hadnagy is megfedekezék magáról érette egy váltóhamisítás erejéig. Derék dolog, hogy megtette, még ha csak — vallotta is és lovagias dolog, hogy nem tagadta, ha csak — beismerte is.

Művészet.

A nagybányaiak.

Különös némely fogalomnak az alakulása. A nagybányaiak kezdetben azt jelentették, hogy olyan festők, kik Nagybányáról indulnak ki a világ meghódítására, most pedig jelentik azt a festő-iskolát, mely visszatér a természethez, még pedig minden átmenet nélkül, hirtelen, s ezért ellenlábasa a régi vaskalapos, vén iskolának. A pro és contra elhangzott sok frázis közt makacsul ott ólálkodik az a kérdés, hogy a művészet egyáltalán el képes-e távolodni a természettől, vagy pedig az egész dolog csak azon fordul meg, hogy ki mint látja ezt az örök szfinkszet. Markó is kiment a természetbe, azok a német tájképfestők pedig, kik e század derekán Olevanóban éltek, a szabin-hegyek vadregényes tölgyerdőiben, sohasem is mentek ki belőle. S képeik mégis furcsák, édeskések, hazugok a mi szemünk előtt, mely a természet képét a mi rideg, pozitív lelkünk érzékeny lemezére vetíti. És viszont lesz idő (bizonyosan lesz idő), mikor az embernek fantaszta, romantikus hajlamu lelke idegennek fogja találni a természet ábrázolásának mostani módját; mikor az emberi psyche egészen más művészi alkotást fog leszűrni a természet befogadott képéből.

Nem szabad kicsinyelnünk annak a ténynek a sokat mondó jelentését, hogy minden művészi irány, mindenha

magát tartotta legjobbnak, s lenézik a többi, és vakmerően kimondjuk, hogy aki csak a »modern« irányban látja az üdvöt, annak nem elég nagy a fantáziája, mert az nem képes elgondolni annak a lehetőségét, hogy harmincz esztendő múlva éppen ellenkező irányu művészetet fog szépnak tartani.

Hát hiszen bizonyos, hogy míg a világ áll, minden ép szemü ember világoszöldnek fogja látni a világoszöld mezőt. De oly elemi dolog azt magyarázni, hogy az alkotó művész a tárgyhoz, a hangulathoz és a korhoz képest mindig más- és másképpen lát. Közönségesen azt mondják, hogy hazudik, pedig nem csinál egyebet, mint a természetnyújtotta tárgyat földolgozza. De még az is megjegyzendő, hogy nagy szerepet játszik az általános művészi irány is. Ha Párisban elkezdik a tájat világos színekkel festeni, nemsokára úgy festenek nálunk is, még akkor is, ha a nyári tájat ábrázoló műrekek fotográfia után készül az atelierben, télvíz idején. S palotát építenek a kremzerweisz-gyárosok, az aszfalt-gyárosok pedig koldulni mennek. És ez a természet »éles« megfigyelése? Mennyivel élethűbbek a téli kiállítás kemény, merev kék és zöld egei, mint Mednyánszky Alkonyának lilás tónusa? A művészet oly végtelenül nagy titok, az emberi léleknek oly rejtelmes virága, hogy jó lesz kompromisszumra lépni, s szépnak tartani minden művet, amely nekünk tetszik. Az egyik mű azért tetszik, mert szakasztott a természet, a másik mű azért tetszik, mert oly jóleső, különös hangulatba ringat, oly hatalmasan foglalkoztatja a lelkünket, hogy másodrendű tekintetté sülyed a rideg természetűség kérdése.

Ami már most a nagybányaiakat illeti, az az ő nagy érdemük, hogy legművésziesebben ki tudják fejteni a kor művészetének uralkodó eszméit s a modern művészi elvek meggyénjén ők vezetik a nagy közönséget, mely még csökönyös, de napról-napra engedékenyebb lesz, s idővel meg fogja szaporítani az ő pártjukat. Ők is a természetesség apostolai, mint a téli tárlaton akárhányan, de művésziesebb, mélyebb a fölfogásuk. Grünwald is, Ferenczy is, Glatz is, Szeremley is festenek tájképet, de jobban értenek a fölösleges részletek elhagyásához, a táj karakterének nagy fölfogásához s ahhoz, hogy a nagy masszák daczára rajzot hozzanak tárgyaikba, mint a többiek. S mindenekfölött van mély érzésük ahhoz, hogy látszólag jelentéktelen természet részletben meglássák a művészt, a szívhöz szólót.

Részlet! Ha van különbség az öregek és a fiatalok közt, úgy ebben van, mert a színeknek világos vagy sötét alkalmazása ugyan másodrendű dolog. Ferenczynek 36. és 39. számú kis tájképe nem öleli ugyan fél Árvavármegyét, s a 37. számún az erdő terjedelme nem rug ezer katasztrális holdakra. Sőt az előbbi kettő jóformán még a »részlet«-nél is részletesebb, de azért becsebb, mint sok nagy vászon. Csak éppen annyit akart kifejezni, hogy élesen üde a levegő, a föld még süppedékes az elvonult tél havától, s a kora tavaszi fuvallomban a természet ébredő energiáját neszezi az ember. És Grünwald *Utolsó Napsugárán* sincs ökrös szekér, távoli falu, kutya, hid, folyó, erdő, árokszél, országút, hanem csak egy kis hegynek a csúcsa, melynek alsó része már árnyékba merült s néhány gyermek, ki föligyekszik az oromra.

Ami a tárlat képein meglátszik, az a Hollósy szelíme s az a makacs lelkesedés, a helyesen megválasztott utnak, a nagyobb intelligenciának, a mélyebb művészi egyéniségnek és tudásnak az az érzete, mely e csoport rokonlelkű tagjait összefűzi. Ha valami távol áll az akadémikus fölfogástól, nyügtől és hagyományoktól, úgy ez a kis tárlat az, legjobb művétől le a legigénytelenebb szénrajzig.

SZÍNHÁZ.

Grünwald Béla *Műteremben* (21.) művén mily remek a tónusok diszkrét összetartása s a finom rajz, mely az alak nyugodt magatartása daczára is sok mozgást tüntet föl. Szívhez szóló megható mű, a finom érzésű művész töprengő lelkének a megnyilatkozása, terméke a meghatottságnak, a szomorúságnak, mely az igazi művészt sokszor fölkeresi műtermében.

Réti István *Arczképe* (30.) föltűnnék akármilyen nagy nemzetközi tárlaton. Ez a »duplafajú« filozóf, ez a sokat töprengő művész keveset fest, de amit produkál, az többnyire elsőrendű kvalitás. Az összehasonlítás szelleme piszkál bennünket, de erőt veszünk magunkon s egyszerűen fölhevítjük olvasóinkat, hogy nézzék meg ezt a gyönyörű arczképet, melyet a művész saját magáról töprengett le.

Ferenczy Károly *Királyok* (38.) képe kemény falat, s a közönségnek legkevésbé tetszik az egész tárlaton. Még azt a meghatottságot sem tudják érezni, mely a három királyt elfogja arra a gondolatra, hogy immár közel vannak Bethlehemhez, és nem nyilatkozik meg a közönség lelke annak a bibliai hangulatnak, mely az egészen előmlik. Mert a zseniális eredetiség útján nem bírja még követni a művészt, ki szakított a régi jó hagyományokkal, a tévékkel, a köves pusztasággal s alakjait bele tudta képzelni a nagybányai erdőnek egy misztikus, hamar elröppenő s talán nagyon ritkán előforduló reflexzébe is. Annál eredetibb e mű, mennél kevesebben értik meg. De akik megértik, azok sem szamarak.

Csók István *Magdolnájának* a vibráló testszine oly szélesen, oly egyszerűen van festve, hogy eszünkbe juttatja Van Dyck Zsuzsannáját, melynél aligha áll hátrább. Glatz Oszkár, ez a higanytermészetű fiatal művész megint nagyon szorgalmas volt. Sok tájképpel, szénrajzzal és arczképpel vett részt a kiállításon s egyike a legnagyobb reményekre jogosító művészeknek. Szívarozó öreg bácsiját kitűnővé teszi a jellemzés ereje és a technika biztossága. S mily érzéke van a táj karakterének megértésében is s mily nagy művészi kvalitások vannak például a *Csordakutnál* című nagyon üde, hatalmas kezelési képében. A *Fahordókban* pedig a földi nyomor komorsága kifejezést nyert abban az összhangban is, melyben a szomorú, fanyar, nedves tájat a silhouette hatású alakokkal összegegyeztetette.

A kész művészekkel egyetemben a Hollósy-iskola tanítványai is kiállítottak. Sok remény van ez iskolai dolgokban leraktározva, s meglássák, hogy Honti, Kober és Károlyi még beszélteni fognak magukról. Ezeknek az iskolai munkáknak semmi közük az akadémiai munkákhoz s föltűntetik azt a roppant űrt, mely az akadémiai sablonok és Hollósy mester zseniális vezetése közt tátong.

yj.

Singer és Wolfner (Andrássy-ut 10.)

kiadásában megjelent:

Kiss József
ÖSSZES KÖLTEMÉNYEI

első olcsó kiadás.

Ára disszes kötésben 3 korona.

Megrendelhető A HÉT kiadóhivatalában
és minden könyvkereskedésben.

Szabados Béla. Nem a népszerű muzsikások közül való, akiket az utca kap fel és a kintorna járat le, hanem ama kiválasztottak egyike, akikben az inspirációt komoly tudás segíti szárnyra, akikben a könnyedség nem jelenti a felszínséget és a komolyság minden csak nem unalom. Néhány évvel ezelőtt *A nagymama alszik* című kis egy felvonásos bijou-jával talán ő járt legközelebb minden zeneszerzőink között a magyar vig opera stílusához. Ezt az aranyos humorról és mély poézissal megkomponált kis operát nem is méltányolta eléggé a közönség, (igaz hogy az opera igazgatósága járt elől a példával és 1 mondd egy előadás után levette a műsorról) s azóta Szabados régi szerelmének, az operette muzsájának udvarol. Hogy nem sikertelenül, példa rá a *Rika*, a *kukta-kisasszony*, a legédesebb vaudeville muzsikák egyike, amit magyar színpadon hallottunk. Finoman pikáns, gracióz minden taktusában, a Messenger muzsájára emlékeztető. Ez a hét új diadalt hozott Szabadosnak. *A bolond* című operettje került színre a Magyar Színházban, ahol a Gésák óta zenés darabnak nagyobb sikere még nem volt. Az operette témája nem új. Anatole France is megírta azt a bájos legendát, mikor az utszéli bohóc a Mária képnek kedveskedni kívánva, legszebb halálugrásait és bukfcenczeit mutatja be az anyának. Más tud imádkozni, de ő nem s amint más a legszentebb érzését viszi az oltár elé, ő is a legszentebbjét: a tehetségét, a művészetét teszi le a szűz elé. A kép vége az, hogy a bohóc összerogy, meghal és a Mária kép életre válván letörli a bohóc halálos verejtékét. Ezt a gyönyörű mesét dolgozta föl Rákosi Jenő zenés legendává. Szemmeláthatólag nehéz a téma egy operett színház deszkáira. De Rákosi Jenő kitűnő érzékel tudta meséjét úgy feldolgozni, hogy pompás szöveg lett belőle s a mellett egy pillanatra se vált kényessé. Rákosi nagy kvalitásai ebben a neki szokatlan keretben is tökéletesen érvényesültek, vonzóvá, kedvessé tette a tárgyat, hangulatossá a képet és érdekessé a cselekményt. Már maga a legenda, új iránya is igen jól hatott s a végig eredeti képek és alakok, az arkaisztikus, jóleső humor és a majd egyszerű naivsággal, majd igazi írói raffinement-nal felállított helyzetek, elsőrangú szövegkönyvvé teszik *A bolond*-ot. Fehér este volt, a szó legjobb értelmében, amivel azonban legkevésbé sem akarjuk a publikumot elriasztani. Szabados Béla ebben a zenében bámulatos sokoldalúságról tesz bizonyosságot, amikor a magyar motívumokat az opera és az operett ősmert tényezőivel próbálja összeilleszteni. Ha ez a nehéz kísérlet másoknak nem sikerül teljesen, nem rajtuk mulik, de vannak feladatok, amelyek lehetetlenek. Aeolus legerősebb szele se képes egy villamos lángot elfujni és — a magyar zene és az operett az is ilyen viszonyban van. De Szabados ragyogó invenczióval és finom izléssel hidalta át az örvényt. *A bolond*-hoz irt muzsikája a magyar operette-zene történetében mindenkor úgy fog szerepelni, mint egy lehetetlennek látszó probléma fényes megoldása.

Zacconi megint itt jár, s lassanként mégis csak kitanulhatjuk a csudaember tehetségét. Hát arról szó sincs, hogy határai ne lennének — sőt inkább hamar elérkezik hozzájuk: mihelyest a drámaíró stílusa más, mint a Zacconi modern ideges, intelligens és póztól irtózó reális stílusa. Legjobban intelligens tud lenni, és, ami ezzel legtöbbször egyet jelent: beteg. Ellenben teljesen hiányzik belőle a romantika, amit szinte érényzámba tudnék be neki most, mikor az üzleti számítás és a komisz kenyéririgység a hit, a haza, az erkölcs és a báj lovagi köntösében spekulál haussera és baissere. Egy szóval: nem emberfölötti lény ő sem, de annál pompásabb ember, aki nek egyéniségéből csakugy sugárzik a szeretetreméltóság s a kiválóság mágnese fluiduma.

I—s.

A veszedelmes bonbonier. Az önök figyelmét bizony nyál nem kerülté el az az eset, amely a *diákkisasszonyok* premierje után a Népszínházban megesett. Bárdi Gabival, a

fiatal primadonnának egy bonboniert nyújtottak át, a művésznő gyanútlanul kinyitotta s ekkor — ah! — egy fokhagyma meg egy záptojás hullt ki a csinos tokból! Ez a bonbonier halála volt. Bárdi Gabi ájuldozva lökte el a szörnyű ajándékot, a népszínház pedig elsörnyűködött. Hogyne, mikor mindannyiunkat érhet baleset, mikor senki sem biztos benne, nem-e nyujtanak neki tisztelői ilyesmit a színpadra. Hajdan a bonbonier a legnagyobb tisztelet jele volt s mint ilyen még a legnagyobb ünnepeltetések közt is ritkán fordult elő, de ha ezután valaki bonboniert kap, az mehet rögtön a kies Nagy-Surányba. És mi lesz ennek a következménye? Csupán a bonbonier fog meghalni? Oh nem, vele együtt hal meg minden más felnyújtott emléktárgy. Mert ki lehet biztos abban, vajjon a habérkoszoru kellemes külseje alatt nem lappang-e néhány jól kifejlődött fokhagyma és az ékszeres-skatulyában nem-e célemedett tojások vannak elhelyezve? Hajh, primadonna-ünnepések szép idei: mikor még zavartalanul repdestek a galambok, túnczoltak a mókusok és in floribus voltak a különböző titokzatos dobozok. Ezek az idők elmúltak. A jövődó primadonnájának legnagyobb rémülete az lesz, ha a zenekarban valami ajándéktárgyat lát felbukkanni s menten kiveri a hideg, ha a sláger-nóta után a jól ösmert *Laczi* csakugyan neki nyújtja át a gyanus históriát. S így ki fognak veszni a föld színéről a babérkoszorúk, a Mária-zászlók, a palmaágak, a teas service-ek, a többi értéktárgyak s főként a bonbonierek, amiket a jövő rendőrsége egyszersmindenkorra be fog tiltani. És a jövő ujságírója, mikor valami nagy sikerről fog beszámolni, azt írja majd: »a művésznőnek, örömmel jelenthetjük, egyetlen emléktárgyat se nyújtottak fel« s a jövő színészeti muzeumában az lesz a legnagyobb színésznő, akinek egy kiállítandó ereklyéje sem lesz. Képzeljék el önök a jövő Küry Kláráját, amint egy premier után izgatottan vágja oda Porzsoltnak:

— Felbontom a szerződést!... Egy igazgató kötelessége, hogy a primadonnáját megvédje s nekem ma egy 12 szemlyre való arany evőkészletet nyújtottak föl...

Vagy képzeljék el Porzsoltot, amint így szól egy művésznőhöz:

— Sajnálom, nagysád, önre nincs szükségem... Ön ma 20 koszorút és 32 bonboniert kapott... Isten önnel!

Diákkisasszonyok. Ugy látszik, a felsőbb százezer is megkívánja a Montépin Xavér és Ponson du Terrail motívumait. Erre vall legalább az, hogy a francia irodalomban már régebb idő óta egyre azon kísérleteznek, hogy lehetne ezeket a népszerű tényezőket a gyöngébb és előkelőbb idegzetű emberiség számára transzponálni. A legtöbb próba az operett terén történt. Az elcsesélt *Michu lányok* tulajdonképp egy pontból indulnak ki a *Két tacskó*-val, aminthogy a *Fehér egér* a *Lecocq ur* testvére és az *Utazás egy apa körül* a *Vörös ház titkait* hordozza méhében. Hálsten, hogy még csak az operett-nél maradtunk s a szépprózában legföljebb *Bourget* ur cseréli el a lelkeket, mert igen szomorú és különös dolog volna, ha Rinaldo Rinaldini elkezdene flirtelni és Radics Béla gróf-gyerekeket rabolni. A *Diákkisasszonyok* is a bűnügyi operettek eddig még szerény csapatába tartozik. Két medaillonról van szó. Ez a két emlék tulajdonképp egy nagy örökségre szóló utalvány s így nem csoda, ha az örökség egy másik várománya mindenképp meg akarja kaparintani a medaillonokat. Mindehhez *Varney*, a mostani divatos zeneszerzők legdivatósabbja, irt muzsikát. *Varney* ma már épen olyan népszerű a Kerepesi-uton, mint a boulevard-okon s ezzel az operettel sem maradt el ön maga mögött. Ez a francia muzsikás még a Schwarz Mária Zsófia regényeit is pompás énekszámokká varázsolná. Az operettben, mely a szokásos népszínházi nagy sikert érte el, Küry Klára, Blaha Sárika, Gácsi Mariska, Csatai Zsófi, Németh, Tollagi, Szirmai stb. kitünően játszottak.

Színésznővendékek. Panaszojják, hogy sok színészkola sok színészt produkál és panaszojják, hogy kevés a jó színész. A sok rossz színész miatt azután szidják a színészkolákat, mert — nincs valami más alkalmas a közelben, amit szidni

lehetne. Pedig a talentumot az uristen adja. Ha adott, az iskola csak hozzá adhat, de belőle el nem vehet; ha nem adott, nem adhat az iskola se. Nem mindig a kertész a hibás, ha a fa kevés gyümölcsöt terem és mi végignézzvén a *Horváth Zoltán* színészeti előkészítő iskolájának előadását, az a meggyőződés támadt bennünk, hogy kár olyan ridegen pálcázat törni a magánsziniiskolák felett. Több gonddal, nagyobb figyelemmel és odaadással más se fejleszthette volna ezeket a fiatal talentumokat, mint a nemzeti színház ambíciós művésze. És jól esett tapasztalnunk a látottakban a művészetnek ezt a nemes megbecsülését, amely nem ereszt a forráshoz az avatatlanul. Ez a forrás a tehetséget megihleti, aki hivatatlanul kóstol belé megrészegül és örvénybe tántorog. Dicséret a becsületes törekvésnek, amely csak a hivatottat fogadja be a hivatás előcsarnokába és a dőre ábrándozó naivságára nem spekulál.

IRODALOM.

A millenniumi történet.

A millennium legmaradandóbb irodalmi emléke: *A magyar nemzet története* teljes, megkaptuk a befejező tizedik kötetet. Aki tudni akarja, hogy kevésbé hosszabb idő alatt egy századnál mennyit fejlődött a magyar törtéírási anyagban és szellemben; mekkora utat tett meg a magyar nyomda, a magyar technika, az állítsa egymás mellé Pray *Annales*-eit, Katona *Historia Critica*-ját és az Athenaeum szóban forgó képes magyar történetét. Ez az összehasonlítás egyébként is tanulságos. Magyar törtéírásról nem beszélhetünk anélkül, hogy ne kellene hálásan megemlékeznünk két mult századbéli magyar jezsuitáról: Pray Györgyről és Katona Istvánról. Nevük is, munkájuk is ma már meglehetősen feledett. Sem az *Annales*-ek, sem a *Historia Critica* nem is forgott soha annyira a nagy közönség kezén, mint forognak ma az elterjedtebb, népszerű könyvek. Deák nyelvéen irtak, a mult századbéli tudomány nemzetközi nyelvéen. Az *Annales*-ek hat nagy kötet, a *Historia Critica* negyvenhárom. A magyar törtéírási azonban ezzel a két munkával kezdődött. Amit eddig irtak, az krónika, emlékirat, kor és életrajz volt többé-kevésbé művész formában, többé-kevésbé hiteles tartalommal. A magyar törtéírtás Pray-ig igazán cum grano salis élt a kritikával. Ő az első igazán kritikus elme, az első pragmaticus törtéírtó. Nagy munkájával egészen töretlen uton járt. Sem összegyűjtve, sem rendezve nem volt a magyar törtéírtás anyaga. Ami forrásmunka nyomtatásban meg volt, tele volt hibával, önkéntelen tévedéssel és szándékos ferdítéssel. Egymaga vállalkozott az anyaggyűjtés és a törtéírtás munkájára. Elképzelhető, hogy ez mekkora fáradság, milyen óriás munka volt a mult században, amikor a viszonyok nem nagyon kedveztek az efajta vállalkozásnak. Az *Annales*-ek bevezető kötete földünk történetét adja a honfoglalás előtt, a népvándorlás első viharos századainak eseményeit, a hun avar és magyar hagyományokat, a honfoglalást, a vezérek korát Szent Istvánig. A királyok annalesai (*Annales regum Hungariae etc.*) Szent Istvánal kezdődnek és I. Ferdinánd halálával végződnek. Egy rövidebb, három kötetes kiadásban, amely az iskoláknak volt szánva, utóbb megírta a magyar történetet Mária Terézia haláláig.

A magyar törtéírtás őse, Pray; a magyar törtéírtás őse az *Annales*-ek. Pray az ösztön és a minta Katonának. A *Historia Critica* hosszabb lélekzetű, részletesebb, adatokban bővebb munka az *Annales*-eknél is. A törtéírtásnak ez a nem nagyon módszeres, nem is fölöttébb

világos és ökonomikus könyv ma is megbecsülhetetlen segítség. Csak a jezsuita fáradhatatlanság, kitartás, önmegtagadás adhatott abban a korban életet akkora munkának. Ma is a Katona munkája a legterjedelmesebb magyar história. Bőségben, részletekben, anyag publikációban nem versenyezhetik vele sem a német nyelvű Fessler, aki mint Prey és Katona szintén szerzetes volt, de francziskánus; sem a két legnagyobb magyar történetíró: Horváth Mikály és Szalay László. Az Athenaeum millennáris története, ámbár közel hatszáz nagyoktáv iv terjedelmű, rövidebb munka a *Historia Critica*-nál. De terjedelemben nyomban utána következik. Bővebb és részletesebb Horváthnál és Szalaynál, nem is szólva arról, hogy fölfogásban, előadásban modernebb, kritikusabb minden elődjénél. Azonban ne legyünk igazságtalanok. A modernség, a kritikai szellem és apparatus, amivel az Athenaeum nagy históriája méltán dicsekszik, legalább is annyira a kor tulajdona, mint azé a gárdáé, amely a millennáris históriát megírta. Szalay könyve közel negyvenéves, Horváthnak legujabb kiadása is közeledik a harminczhoz. Nincs korszak a mi multunkban, amelyben a magyar história anyaga annyira bővült, annyira tisztult volna, mint az utolsó harmincz esztendőben. Ezalatt nyitlak meg a történetírónak a köz- és magánlevéltárak. Az utóbbi harmincz év alatt publikálta az Akadémia történeti forrásainak javarészt oklevéltáraiban, országgyűlési emlékeiben; a történelmi társulat a *Századok*-ban és a *Történelmi tár*-ban. Az utóbbi harmincz év alatt nagyon megsaporodott a történetírás munkásainak száma. Sok a képzett kutatónk, sok a szorgalmas és talentumos monografusunk. Az érdeklődés is multunk iránt, a történeti munkák olvasó közönsége is nagyon megsaporodott a kiegészítés óta.

Im ez az út vezetett az Athenaeum nagy magyar históriájához, amelynek utolsó kötetét karácsonyi ajándéknak kaptuk. A millennáris történet több szempontból első fecske a magyar históriáirásban. Első illusztrált történetünk. Először történik, hogy nem egy ember rajzolja a multunk teljes képét. Impulzust megírására, amint Emich Gusztáv előszavában olvassuk, a Lacroix-féle képes francia történet adott. Az idea a boldogult Ipolyi püspöké volt; ő propagálta, ő kolportálta. Tőle örökölte Emich Gusztáv az Athenaeum igazgatója. Emich Szilágyi Sándorral, a magyar történetírók nesztorával fogott kezét az idea megvalósítására. Szilágyi Sándor a következő historikusok között a következő módon osztotta meg a munkát. Magyarország történetét a honfoglalásig megírták: Fröhlich Róbert, Kuzsinszky Bálint és Nagy Géza; a vezérek korát Marczali Henrik; az Árpád királyok korát ugyancsak Marczali Henrik; az Anjouk korát, Róbert Károly, Nagy Lajos és Mária korát Pór Antal; Zsigmond és Albert korát Schönherr Gyula; a Hunyadiakat és a Jagellókat Fraknoi Vilmos; a Habsburg uralom első századát, a reformációt és török hódoltság első felét Acsády Ignác; a katolikus reformáció, a harminczéves háború, az erdélyi fejedelemség aranykorát Angyal Dávid, e korszak kulturtörténeti részét Dézsi Lajos; a kurucz forradalmak korát a szathmári békéig Acsády Ignác; a XVIII. század történetét, az örökös királyság megizmosodását, a magyar faji szellem fölébredését, az irodalmi reformok korát a bécsi kongresszusig Marczali Henrik; a politikai reformok, a magyar renaissance korát a márcziusi napokig Ballagi Géza; a mi időnk, az *Our own time* történetét a forradalomtól napjainkig Márki Sándor és Beksics Gusztáv.

Az illusztrátorok gárdája nagyobb az írókénál is. Piktoriaink közül: Munkácsy, Barabás Miklós, Benczur Gyula, Dudits Andor, Eisenhut Ferencz, Feszty Árpád, Kriesch Aladár, Lotz Károly, Madarász Viktor, Nógrády

Antal, Spányi Béla, Székely Bertalan, Than Mór, Vágó Pál és Wagner Sándor illusztrálták a millennáris história tiz hatalmas kötetét. Egész sereg kiváló rajzoló osztozott velük a művész-munkában, névszerint: Ágota Imre, Cserna Károly, Dörre Tivadar, Dussek Ede, Goró Lajos, Hány Gyula, Huszka József, Jancsó Lajos, Kimnach László, Morelli, Mühlbeck Károly, Révész Imre, Székely Árpád és Tury Gyula.

Im a millennáris históriának genezise, tartalmának és kiállításának száraz váza. Bocsánatot kérünk az unalomért, ami okvetetlenül vele jár a tények felsorolásával. A millennáris históriát a hazafiság, a művész lélek, a magyar geniusz szülte és dajkálta. Emléke államiságunk első ezer évének. Az ezer éves magyar lélek hú, őszinte, igaz fotografiája. Kétségtelen, hogy ez is, mint minden munkája az embernek, néhány remek kivételével, el fog avulni s csak emléke leszen a multnak. Addig azonban hadd tanuljon hazafiságot, merítsen belőle szívbéli gyönyörűséget a magyar lélek. A magyar irodalom pedig jegyezze föl hálásan a Szilágyi Sándor és az Emich Gusztáv nevét.

Junius.

Kiss József összes költeményeiből az ünnep hetében *négyszer* példány fogyott el. A könyvkötő alig győzte szállítani a példányokat, amelyekből már az első héten ilyen tekintélyes szám fogyott el. Most az ötödik ezer kerül forgalomba s így azokra a megrendelésekre, amelyeket, nem lévén elegendő számú kötet, sem *A Hét*, sem a kiadó *Singer és Wolfnerék* nem bonyolíthattak le idáig, most már sor jöhet. Az olcsó kiadás ára, gyönyörű, vászonkötésben, 1 frt 50 krajczár.

Uj Petőfisták. A *Petőfi-Társaság* tagválasztó közgyűlése karácsony hetében volt. A sok jelölt közül *Bartha Miklós*, *Gárdonyi Géza* és *Makai Emil* került ki győzedelmesen a választásból.

Himfy dalai. Nagy örömről telik az idei karácsonyi vásár albumaiban és diszműveiben. Európai izlésről és bravuros nyomdatechnikáról tesz bizonyosságot a legtöbb — no meg arról is, hogy műértő közönsége is van már a szép és drága könyveknek. Így újabban a Franklin igazán remekelt *Berczik* népszerű színművével, amely olvasmány formájában is hosszú életű lesz. Stilszerű munka a kötése aranyczirádától a Hirsch Nelli legparányibb vignettájáig minden ebben a kötetben, amelyet a Franklin bátran elküldhet a párisi világkiállításra, mint a magyar nyomdaipar egyik remekét. Berczik darabját már méltattuk annak idején, a nemzeti színházban aratott sikere után. Itt még csak a Hirsch Nelli rajzainak finom vonalait és meleg tónusát akarjuk külön megdicsérni, mert kevés magyar illusztrátor tudta volna annyira eltalálni a Kisfaludy-kör hangulatait, ahogy az a Berczik fantáziáján átszűrődött, mint éppen ő. Nem nehéz megjósolni, hogy a könyv disze lesz minden uri háznak.

Bartók Lajos: Mohács után. Történeti dráma. Nemzeti történetünk leggyászosabb lapjának tartalmát dramatizálta itt Bartók Lajos. Egy epilógot írt a szomorú naphoz, melyben a nemzet lelkiismeretét szólaltatta meg. Színhely a sirmező. Történeti nyomon haladva, nagy történeti érzékkel vezeti egymás ellen, még a sirmezőn is a pártoskodás szellemeit; csakhogy ez a pártoskodás már tisztább alapon áll. Tulajdonképen az egész dráma egyetlen mesterileg concipált jelenet, melynek drámaisága, dictiójának költői föllengése, az egészet és a részleteket átható korszerűség — oly közel hozzák, oly elevenen jelenítik a gyásznap alkonyát, hogy az olvasót ma is megdöbbeníti. — Perényiné a harczban elesett nádor neje hordja itt ajkán a kegyelet szavát; örködik a siron. Zápolya jön s Perényiné vad gyűlölettel mint az ország elvesztőjét fogadja. A mult ez, mely átkozza a nemzet sirja fölé épült jelent. És jön Martinuzzi, a hit embere — és meghozza a békét. Ez a Bartók Lajos szép művének tárgya, melynek jelentősebb momentumaihoz Pap Henrik rajzolt ügyes illusztrációkat. — Kiadta az Athenaeum, diszes kötésben ára 10 frt.

KÖZGAZDASÁG.

HETI POSTA.

Magyar Agrár- és Járadékbank részvénytársaság. A társaság a lefolyt évben az általa tavaly kezdeményezett üzletágak fejlesztését tűzte ki céljául s forgalma ezen üzletágak mindegyikében jelentékeny összegre rugott. Az 1896. V. törvénycikk alapján a bank a lefolyt évben körülbelül három millió forintnyi új szőlőkölcsönt engedélyezett, s így az eddig folyósított szőlőkölcsönök összege körülbelül 6 millió forintra emelkedett. Habár az ezen kölcsönök alapján kibocsátott négy százalékos szőlőkölcsön kötvények forgalombahozatala az egész év folyamán uralkodott rendkívül rossz pénzügyi viszonyok folytán az engedélyezett kölcsönösszegekkel lépést nem tarthatott, mégis sikerült a banknak szőlőkötvényeinek egy tetemes tételét elhelyezni. Az országos mezőgazdasági hitelegylet a viszonyokhoz képest további kiterjedést vett 250.000 forint erejéig új hitel engedélyeztetett, miáltal az eddig nyújtott hitelösszeg 3 700.000 forintra emelkedett. A bank leszámítási üzletét is nagy mérvben fejlesztette, amennyiben nemcsak a vele szerződéses viszonyban levő, hanem más vidéki intézeteknek, valamint a főváros előkelő czégeinek is nyújtott leszámítási hitelt s ily módon ezen üzletág forgalmát 27.000.000 forintra emelte. A report-üzletet, valamint a rendes bank- és tőzsde üzletet alapszabályainak megfelelően szintén felkarolta az intézet és a jövőben is ezen üzletágak további megfelelő kiterjesztését fogja szem előtt tartani. A bank által finanszírozott vasutak közül ez évi november havában a bicske-székesfehérvár-sárbogárdi helyi érdekű vasut adatott át a forgalomnak. Megszerezte továbbá a bank a lefolyt évben a zólyom-breznóbányai helyi érdekű vasut elsőbbségi részvényeit, amelyek után a vasut az 1897. évben három és háromnegyed százalék osztalékot fizetett. Ezen vasut bevételei a folyó évben emelkedőben voltak. Ugyancsak megvette a bank a kis-küküllő-völgyi helyi érdekű vasut elsőbbségi részvényeit, mely vasutvonal 101 kilométer hosszú; e vonal egy része az év első, másik része az év második felében adatott át a forgalomnak. Mindezen üzletek tetemes része az év első hónapjaiban jött létre, úgy, hogy a bank szükségét látta, az általa megszerzett követelések alapján négy és fél százalékos járadékjegyeket forgalomba hozni. Az intézet 12 millió korona névértékű járadékjegyet adott el egy, a bécsi Union-bank által vezetett konzorciumnak, amely e czimleteket ez év július vége felé bocsátotta nagy sikerrel nyilvános aláírás alá. Azóta ezen járadékjegyek keresett tőke elhelyezési értékpapírok lettek és a bank által további új tételek adtak el. Bár az üzleti viszonyok a lefolyt évben a nagy gazdasági depresszió és a belpolitikai viszonyok rendezetlensége miatt keletkezett elkedvetlenedés következtében igen kedvezőtlenek voltak, mégis sikerült a banknak eddig is tanúsított óvatosságának szem előtt tartásával kedvező eredményt elérni, úgy, hogy a múlt évi 180.000 forintnyi nyereség-áthozat igénybevétele nélkül öt százalék osztalékot fog részvényeseinek juttathatni, s e mellett tartalékalapja javára is tetemes összeget fordíthat.

A budapesti takarékpénztár és országos zálogkölcsön részvénytársaság a lefolyt évben élénk tevékenységet fejtett ki és folyó üzletének fokozatos fejlesztése mellett üzleti körének kiterjesztésére törekedett. Ámbar az elmúlt évet kedvezőtlenül befolyásolták az általános gazdasági viszonyok és a takarékpénztár e körülményből kifolyóan óvatossággal járt el üzleti tevékenységében, szorgosságával sikerült a rendszeres üzleti körét kitágítania és a részéről kultivált minden üzletágban nagyobb forgalmat elérnie. — A leszámított váltók összege 27.000.000 forintra rug (8 millió forinttal magasabb, mint 1897-ben) és a váltó-tárca állománya az év végével 3 5 millió frt. A lombardelőlegek állománya körülbelül 4 millió forint. A betétek következetesen emelkedtek és a 6 millió forintnyi összeget túlhaladják. A kézi zálogüzlet ebben az évben is emelkedő irányban fejlődött és a forgalom jelentékeny növekedését tünteti föl, aminek következtében ez üzletág jövedelmezősége újlag emelkedett. A zálogkölcsönök állománya az év végével 2.600.000 forint. A forgalomban levő zálogpénztári utalványok pedig 1.785.000 forintot tesznek. A kézi zálogüzlet eddigi kedvező fejlődése biztossággal arra enged következtetni, hogy ez az üzletág további fokozatos fejlődés elé néz. A magyar kir. szabadalmazott osztálysorsjáték részvénytársaság, amely vállalatban a takarékpénztár kiváló mértékben érdekelt van, első üzletévében a várakozásoknak teljesen megfelelő eredményeket ért el, amelyekben a takarékpénztár részesedése arányában partíczipál. A takarékpénztár magára vállalta a 71 kilométer hosszúságú, sztratégiai és közgazdasági szempontból egyaránt fontos Árvavölgyi vasut finanszírozását és ezt az üzletet előreláthatólag a jövő esztendőben fogja lebonyolítani. Ezenkívül fel kell említenünk a takarékpénztár részesedését a Dresdner bank vezetése mellett fennálló és a Budapest-Esztergom-Füzitői helyi érdekű vasut részvényeinek megszerzésére alakult szindikátusban, ugyancsak részvételét a bolgár osztálysorsjáték szindikátusában. Az e részesedésekből a takarékpénztárt megillető nyereség részben a lefolyt üzletévének esik javára, részben pedig későbbi elszámolásra vár. Alapos kilátás van rá, hogy a tartalékalapok bőséges dotálása után a tavalyit meghaladó osztalék fog kiosztásra kerülni.

A Magyar folyam és tengerhajózási részvénytársaság igazgatósága közölni teszi, hogy a rendes hajózási utakat Vukovár és Ujvidék valamint Zimony és Orsova között a bekövetkezett hirtelen időjárásra való tekintettel a f. hó 24-én esedékes lemenettel megszünteti.

Cordélia. Meleg soraiért zárt levélben illenék hálálkodnunk; de azt az *álomországot*, amelyben él, ismeretlen tartozkodási helynek könyveli el a posta. Tehát ezen az uton köszöntjük csendes magányában, ahonnan figyelme ránk talál, de ahová mi csak ólombetűinkkel üzenhetünk. És hogy a tintától a nyomdafestékig, az íróasztaltól a szedőszekrényig mi minden vész el abból, amit mi közvetlenségnek hívunk: csak most látjuk, bájos levelét forgatva, amely értékre több minden nyomtatott dicsőségnél. Ugy is fogjuk őrizni, soha nem szűnő hálánkkal együtt. Üdv, kisasszony.

B—o. Igen is, mottója a mi ujságunknak: tiszteld a tehetséget, hogy hosszúéletű légy e földön. De van ám ennek a tizenegyedik parancsolatnak egy negatívuma is: üldözd a tehetetlenséget, hogy meg ne fogyatkozzék napjaid száma. És mi az ön esetében ehhez az utóbbi tilalomhoz tartjuk magunkat.

Íródeák. Bármelyik hétköznap délelőttjén 11 és 12 óra között a szerkesztőségben.

Genoveva. Jáákh — Tóth Béla, *Ignotus* — Ignotus.

Nem közölhetők. Várom. — Téli esték. — Az én regényem.

— Liza kisasszony szerelme. — Lovagtörténet. — Virágaim...

ABBAZIA.

DR. SZEGŐ KÁLMÁN

Gyermek-szanatoriuma és Vizgyógyintézete
— ABBAZIÁBAN. —

Közvetlen a tengerparton 6000 méter kiterjedésű saját park közepén. Főlvétel egész éven át, kísérettel vagy a nélkül.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Főmunkatárs: KÓBOR TAMÁS.

Helyettes szerkesztő: MAKAI EMIL.

Magyarország legszebb látványsága

A HÓDOLÓ Óriási körkép.

DISZFELVONULÁS

Festette: EISENHUT FERENCZ.

Látható Városliget, Andrássy-ut végén a körképpalotában reggel 9-től este 1/2 5-ig.

Belépő-díj 50 kr.

Gyermek- és katonajegy örmestertől lefelé 30 kr.

GRÓF KEGLEVICH ISTVÁN UTÓDAI-FÉLE

COGNAC

MINDENÜTT KAPHATÓ.

